

Møte for lukkede dører
mandag den 8 april 1940 kl. 17,05.*

President: H a m b r o .

Presidenten: Presidenten foreslår møtet satt for lukkede dører, og at Regjeringens medlemmer og de i § 54 i forretningsordenen nevnte funksjonærer samt utenriksråd Bull og byråchef Tostrup gis adgang til å overvære møtet, — og anser det for bifalt.

Presidenten har etter konferanse med utenriksministeren foreslått dette møte satt for lukkede dører bare for å forklare for representantene — jeg hadde nær sagt — den tekniske situasjon. Det er meningen at i det møte for åpne dører som nu umiddelbart skal holdes, vil utenriksministeren gi en redegjørelse for selve det faktiske begivenhetsforløp og gjøre Stortinget bekjent med de noter som er mottatt, og med Regjeringens foreløbige kunngjørelse. Men i møte av utenrikskomiteen og Regjeringen var man enig om at nogen diskusjon for åpne dører kan og bør på dette tidspunkt ikke finne sted, slik at etter utenriksministerens redegjørelse var det tanken at presidenten bare i to ord skal uttale Stortingets tilslutning til den kunngjørelse Regjeringen har utstedt. Men da det fra forskjellige representanter er kommet til uttrykk ønske om å få stille spørsmål og få drøfte visse av de muligheter som melder sig, var det presidentens tanke etter at møtet for åpne dører er hevet, og galleriet er ryddet, å sette møte igjen for lukkede dører et kvarter baktefter, for at de representanter som vil stille spørsmål og som finner at det er uttalelser de ønsker å fremkomme med på dette tidspunkt, kan ha anledning til å gjøre det. Presidenten går ut fra at tinget da er enig i denne fremgangsmåte, og vil da utsette igjen møtet for lukkede dører til møtet for åpne dører er hevet og et kvarter er forløpet.

Sundby: Jeg synes bare det ville være langt mindre påfallende og mere naturlig om vi hadde tatt det kvarter nå før vi holdt møte for åpne dører. Det er merkelig at man nå skal ha hemmelig møte, så møte for åpne dører, og så skal man rydde galleriet. Hvorfor kan vi ikke ta det kvarteret nå?

Presidenten: Det er jo den meget enkle ting at de medlemmer av Stortinget som ønsker å uttale sig, og som har noget på hjertet, de må jo naturlig høre aktstykkene før de kan ta ordet. Det er ikke tale om å rydde galleriet; møtet blir hevet, og galleriet tømmes på vanlig

* Det var berammet møte i Odelstinget og Lagtinget til kl. 17. I begge ting ble det gjort framlegg om å vike for Stortinget. Dette ble enstemmig vedtatt.

måte, og et kvarter etter settes møte for lukkede dører for at man kan få anledning til å kreve ytterligere opplysninger og diskutere.

Møtet for lukkede dører er da utsatt, og møte for åpne dører vil bli holdt etter den vanlige praksis.

Åpent møte
mandag den 8 april 1940 kl. 17,15.

President: H a m b r o .

D a g s o r d e n :

Meddelelse fra utenriksministeren.

Presidenten: Representanten Bergsvik som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Statsråd Koht: Eg skal få leggje fram for Stortinget nokre dokument som vedkjem den harde nøytralitetskrenkinga Noreg i dag har vorti utsett for. Det som er gjort mot Noreg, er alt kjent for all verda, og eg trur at i alle nøytrale land må folka ha vorti oppskræmde av meldinga om slikt eit rettsbrot som her er gjort. Eg skal ikkje nytte sterke ord; eg trur gjerninga talar sterkt nok sjølv. Eg skal leggje fram dokumenta, og så vil Regjeringa no rådleggje med Stortinget om det som vi på vår side må gjera til forsvar for retten vår.

Det fyrste dokumentet er ein note som den britiske og den franske sendemannen i Oslo kom til meg med no siste fredags kvelden, den 5 april. Det var ein note som sendemennene frå dei same statane samstundes bar fram til den svenske utariksministeren i Stockholm, og dessutan gav den britiske og den franske utariksministeren same skriftstykke frå seg til dei norske sendemennene i London og Paris. Om innhaldet i denne noten har det stått litegrann i blada. Eg skal her citera det i noten som har samanheng med det som hende i dag, og eg tek det da her etter teksten i det skrivet som den britiske sendemannen gav til meg. Der står det:

«Eg har den æra å melde Dykk at etter den kongelege regjeringa i samråd med den franske regjeringa har granska omstenda med den måten krigen mellom Sovjet-Samveldet og Finland slutta på, og det standpunktet som den norske regjeringa i det høvet tok, kjenner ho seg nøydd til å feste tanken åt den norske regjeringa på desse overleggane.

Hendingane i dei siste tre månadene har synt at uten omsyn til kva det norske og det svenske folket ynskjer, så er den tyske regjeringa ikkje viljug til å la den norske og den svenske regjeringa ha den handlefridomen i

utarikssaker som dei har rett til. Den kongelige regjeringa har full forståing for den vanskelege stillinga som såleis trugsmål og trykk frå tysk side har sett dei to regjeringane i; men om ho må tykkje leitt i dette tilstandet, så kan ho ikkje anna enn draga derav den sluttetanken som ikkje er til å koma ifrå, at under dei vilkåra som no råder er dei to regjeringane ikkje helt frie organ (i den franske teksten står det: har dei to regjeringane ikkje fullt sjølvstende). Dessutan, om ein så ser bort ifrå sjølv den politikken som den norske og den svenske regjeringa kan bli tvunga til å fylgje, så kan ikkje lenger dei allierte regjeringane finne seg i det tilstandet som no råder, men at Tyskland får ifrå Noreg og Sverige viktige hjelperåder for krigsførsla si og nyt godt av føremoner i desse landa som er til skade og fare for dei allierte. Dei meiner difor at stunda no har komi til å seia endefram frå til den norske regjeringa om visse livskrav som dei allierte vil halde oppe og verja på alle måtar som dei sjølv held for naudsynte.»

Så reknar noten opp dei livskrava som dei to allierte regjeringane såleis vil halde fram. Eg tek her berre med dei som peiker fram til det tiltaket dei to regjeringane har sett i verk i dag. Dei er såleis forma:

«Dei allierte regjeringane ville ha å sette i verk høvelege tiltak til å verja interessene sine såfram den norske regjeringa ville nekte, avlyse eller kringkjera dei føremonene for handel og skipsfart som dei allierte regjeringane held for naudsynte for krigsførsla si og som det ikkje er urimeleg for ei nøytral regjering å gje samtykke til.

Dessutan, når dei allierte ser at dei fører krig for formål som er likeså mykje til vinning for dei små statane som for dei sjølv, så kan dei ikkje finne seg i at framgangen for krigen kan bli motverka for dei av føremoner som Tyskland får frå Noreg eller frå Sverige. Dei seier difor frå om at dei held seg til hande retten til å ta slike tiltak som dei finn naudsynte til å hindra Tyskland ifrå å få ifrå desse landa hjelperåder eller føremoner som ville vera til gagn for Tyskland i krigsførsla eller til skade for dei allierte.»

Til slutt seier denne noten at om dei allierte kjem til å ta noko slag «serskilte tiltak» for krigsførsla si, så er det berre med tanke på å vinne siger for grunnsetningar som dei nordiske folka sjølv held på, og til forsvar for rettar og liv for alle små statar.

Da eg fekk denne noten, sa eg ifrå både til den britiske og den franske sendemannen at det var ei grunnlaus krenking mot den norske regjeringa å seia at ho ikkje var ei fri og sjølvstendig regjering, og at eg tykte det var uverdige å skrive i den tonen til ho. Dessutan sa eg at det var heilt grunnlaust å slå på at den norske regjeringa på nokon måte ville gå ifrå dei avtalane ho nyleg hadde skrivi under på om handel og skipsfart. Men elles korkje kunne eller ville eg på ståande fot gje noko svar på noten. Ein må leggje merke til at det

er ingen ting sagt i noten om kva slags tiltak det er tenkt på. Eg la noten fram for Regjeringa straks laurdag middag, og eg hadde ein samtale om saka i telefonen med den svenske utariksministeren. Vi var einige om at vi skulle gjera i stand svar som kunne fylgje dei same linene. Men før noko svar har kunna bli gjort ferdig, har det hendt ting som skaper ein heilt ny situasjon.

I dag tidleg kl. 5 telefonerte den britiske og den franske sendemannen til Utariksdepartementet at dei hadde ein ny note å bera fram, og tre kvarter etter var dei i departementet med han. Denne nye noten melde at regjeringane deira straks på timen ville sende ut ei kunngjering om at dei la ut miner på visse område utafor den norske havstranda. Og den kunngjeringa som med det same vart framboren, lydde såleis:

«I dei siste vekene har den tyske krigsførsla imot den fredelege skipsfarta for alle nasjonar vorti tilkvesst og ført fram enda vyrdlausare enn før. Det er no meir enn hundre og femti nøytrale skip som tyskane har øydelagt, og mest tusen nøytrale menneske har sett livet til. I mest kvart einaste tiltelle har åtaka vori utført i open strid med godkjende krigsreglar, mange gonger på den mest barbariske måten og utan ringaste rettsgrunn for noko slag inngrep imot skipa. Tyskland har forkynt at det meiner ha rett til å øydeleggje alle nøytrale skip som er på veg til britisk hamn, irekna hamnene for kontrabandekontroll, og gong på gong har skip vorti øydelagde når dei var på veg mellom to nøytrale hamner og slett ikkje tenkte på å gå innom britisk hamn. Det er berrsynt at den tyske regjeringa har kasta seg inn i ein vyrdlaus øydeleggingsstrid i alle dei farvatna der dei har lagt ut miner utan kunngjering eller undervatsbåtane deira er i stand til å gå.

Mea dei største tapa i dei siste vekene har falli på den nøytrale skipsfarta, har britiske og allierte skip like eins lidi av denne øydeleggingspolitikken, som nyleg har teki i bruk bombekasting frå lufta mot britiske og nøytrale trålarar og fiskarbåtar og maskinskyting mot mannskapet. Fiskarbåtar har til no ålment vori rekna for uskyldige; men det har ikkje hindra Tyskland frå å gjera mest to hundre åtak mot fiskarbåtar med det formålet å søkke dei og myrde mannskapet. Jamvel fyrskip som har til gjerning å verja skipsfarta for alle nasjonar og som etter mellomfolkeleg sedvane blir medfarne som dei var utafør krigen, har i lag med mannskapa sine vorti vyrdlaust påteke med bomber.

Det er eit faktum som stendig må bli understreka at desse tyske åtaka med vilje og vitende har gått ut på å øydeleggje nøytralt liv og gods, og det er meir enn berrsynt nok at tanken med dei er å skræme. Dei allierte på sin kant har aldri øydelagt eller skadd eit einaste nøytralt skip eller teki eit einaste nøytralt liv. Tvert imot, dei har ikkje berre berga livet for dei uskyldige offer for slik tysk valdsferd, men dei har likså vel berga tyske flymannskap og ubåtmannskap som var skyldige i slike udådar.

Det står da såleis at Tyskland krenker grovt dei nøytrale rettane for di det vil skade dei allierte landa; men samstundes krev det at nøytralitetsreglane strengt skal bli fylgde når det sjølv kan ha vinning av det. Folkeretten har alltid godkjent den retten som ein krigførande må ha, når fienden hans systematisk nyttar ulov, til å gjera det som svarar til den situasjonen slik ulovleg framferd har skapt. Jamvel om slikt ikkje er lovleg under vanlege vilkår, så blir det lovleg, og blir ålment godkjent for å vera lovleg, når den andre krigførande driv på med lovbrøt. Dei allierte regjeringane meiner difor dei har rett til å ta slike rådgjerder som dei tykkjer er høvelege i slike vilkår.

Dei allierte regjeringane har lagt merke til at ein stor part av dei tapa som er påført nøytrale land, både av menneskeliv og av gods, har falli på den norske handelsflåten. Og likevel, mead den tyske regjeringa gong på gong søkker norske skip og myrder norske sjøfolk, krev ho framleis av den norske regjeringa at ho skal få nytte heilt ut dei norske farvatna for sin eigen handel, og den norske regjeringa har jamvel meint seg pliktig til å syrgje for væpna fylgje for tyske skip i desse farvatna, enda ho ikkje har kunna verja seg mot slik tysk valdsferd i det frie havet som skipa hennar har vori offer for.

Kva slag politikk så den norske regjeringa kan bli tvinga av tyske trugsmål og trykk til å fylgje, så kan ikkje dei allierte regjeringane lenger finne seg i det tilstandet som råder med at Tyskland får viktige hjelperåder til krigsførsla si og får hos Noreg føremoner som er til skade og fare for dei allierte. Dei har difor alt gjevi fråsegn til den norske regjeringa om at dei held seg til hande retten til å ta slike tiltak som dei meiner er naudsynte til å hindre Tyskland frå å få i Noreg hjelperåder eller føremoner som ville vera til vinning for Tyskland i krigføringa eller til skade for dei allierte. Om dei no blir nøydde til å ta slike tiltak for heppeleg framgang i krigen, da kjem folkemeininga i heile verda fort til å skjønne både at det var naudsynt for dei å gå fram slik og kva formål dei har for tiltaka. Formålet deira i denne krigen er å grunnfesta dei prinsippa som dei små statane i Europa sjølv skulle ynskje sigeren for og som er sjølv livsgrunnlaget deira. Det seier seg sjølv at dei allierte aldri vil fylgje det tyske føredømet i valdsferd og vyrdløyse, og alle tiltaka sine vil dei setja i verk i samsvar med humanitetslovene.

Den britiske og den franske regjeringa har difor gjort vedtak om at dei vil nekte fienden å gjera bruk lenger av farvatn som tydeleg er sers verdfulle for han, og dei har difor vedteki å stanse den frie gjennomfarta for skip som fører kontrabande gjennom norsk sjøområde. Hermed gjev dei da melding om at desse stykka av norsk sjøområde er gjort farlege for skipsfart med hjelp av miner, og skip som går inn på desse havstykka gjer det på eigen vågnad.»

Så fylgjer ei liste på dei stadene der minene er utlagde, med gradpunkt og liner. Eg skal ikkje her lesa opp alt dette. Det er nok å seia at det gjeld mine-utlegging på tre havstykke: utafør Staden, utafør Bud på Møre, og utafør Vestfjorden.

Til aller sist i kunngjeringa er det sagt at mine-utlegginga på desse områda skal ikkje hindre tilgjenge for norske skip til deira egne hamner. Men til vern imot at norske eller andre skip uforvarande kjem inn på desse områda før dei har fått varsel om minene, så vil britiske orlogsskip halde vakt i 48 timar på kvar stad etter den fyrste mina vart utlagd.

Eg skal ikkje seia mange orda om tankeføringa i det aktstykket eg no har lesi opp. Det ligg klart i dagen at det er ingen logisk samanheng mellom klaga over den tyske krigsførsla mot nøytral skipsfart og tiltaket til å stanse vareførsel til Tyskland i nøytralt område. Både det eine og det andre er krenkingar imot eit nøytralt land, og det eine som det andre let seg berre forsvara med at ein har makta til det. Når vestmaktene seier at dei bryt folkeretten for di dei vil vinne siger for denne same folkeretten, så er det lett å sjå kva slags moral det er som her blir nytta. Vestmaktene fører krigen inn på norsk område for di dei meiner at dei dermed lettare skal vinne krigen. Det er den greie samanhengen med dette tiltaket.

Etter samråd med utariskkomitéen i Stortinget har Regjeringa straks i dag sendt ut ei kunngjering som med det same er svaret vårt til Stor-Britannia og Frankrike. Kunngjeringa lyder slik:

«Den britiske og den franske regjeringa har i dag tidleg lati leggje ut miner tre stader på norsk sjøområde med det formålet å sperre den frie skipsfersla innafor dei norske grensene og britiske orlogsskip er utsende til vakthald på dette området.

Den norske regjeringa protesterer alvorleg og høgtideleg imot dette openberre brotet på folkeretten og slik krenking med vald mot norsk suverenitet og nøytralitet.

Noreg har i heile denne krigen fylgt alle reglar for nøytralitet med streng omhug, og det er i fullt samsvar med desse ålment godkjende reglane at det har haldi farvatna sine opne for all legitim ferdsel for skip ifrå krigførande land.

Når no den britiske og den franske regjeringa har gjort tiltak til å sperre ferdsla for tilførsel til Tyskland, da må den norske regjeringa minne om at den britiske regjeringa den 11 mars i år har skrive under på ein avtale med Noreg som samtykker i at norske varer, deribland jamvel varer som blir rekna for krigskontrabande, blir selde og sende herifrå til Tyskland. Så mykje mindre grunn måtte den norske regjeringa ha til å vente at dei allierte regjeringane ville gripe inn med makt og freiste stanse desse tilførselene.

Den norske regjeringa kan ikkje på nokon måte godkjenne at eit krigførande land legg ut miner på norsk område. Ho må krevja at slike miner straks blir tekne bort og at vakthald med framande krigsskip sluttar. Den norske regjeringa må halde seg til hande å setja i verk alle høvelege tiltak som slik ei nøytralitetskrenking kan gje grunn til.»

Eg treng ikkje leggje eit einaste ord attåt denne kunngjeringa.

Presidenten: Idet presidenten uttaler utenrikskomitéens og Stortingets enstemmige tilslutning til den kunngjørelse Regjeringen har utstedt, vil han dertil knytte håpet om at det må lykkes vår regjering å avvikle de vanskeligheter som er opstått for vårt land, på en slik måte at gammelt prøvet mellomfolkelig vennskap ikke bringes i for stor fare.

Møtet hevet kl. 17,35.

Møte for lukkede dører mandag den 8 april kl. 17,40.

President: H a m b r o .

Presidenten: Stortinget fortsetter sitt møte for lukkede dører. Jeg skal da først be utenriksministeren lese hele den engelske note av 5 april som vi i møtet for åpne dører fikk høre endel av, og derefter vil presidenten anmode forsvarsministeren om å gi visse opplysninger om torpederinger utenfor Sørlands-kysten og om minefeltene.

Presidenten går ut fra, overensstemmende med praksis fra de siste møter, at representanter for pressen efter Utenriksdepartementets liste samt kommanderende general og admiral og generalstabs- og admiralstabssjefene får adgang til å overvære møtet, — og anser det for vedtatt.

Statsråd Koht: Eg skal no her bak stengde dører lesa opp resten av den britisk-franske noten frå 5 april som eg gav ein part av her i stad for opne dører. Innleidinga las eg heilt ut. Det som eg ikkje las opp alt av, det var den lista, kan ein kalla det, opprekninga av dei livskrava som dei allierte ynskta å seia frå om at dei ville fylgja. Det var 5 punkt til saman. Eg las dei tvo siste, og no skal eg da lesa dei tre fyrste. Eg må improvisera lite grann, for eg har framfør meg den engelske teksta og ei omsetjing som er gjort svært fort i departementet, så eg er nøyd til å kontrollera ho. Desse punkta lyder såleis:

«1. De allierte regjeringer kan ikke finne seg i noe nytt åtak på Finland, hverken fra sovjet-regjeringen eller fra den tyske regjering. Såframt derfor slikt et åtak skulle gå for seg, så må hver en nekting fra den norske regjering av å lette dei alliertes regjeringer i å komme Finland til hjelp på hva måte de selv måtte finne høvelig, og enda mer hver en freistnad på å hindre slik hjelp blir regnet av de allierte

regjeringer som en fare for livsinteressene deres.

2. Hver en eksklusiv politisk avtale som Norge måtte gå inn på med Tyskland, vil bli regnet av de allierte regjeringer som et uvenlig tiltak, om så avtalen måtte gi seg ut for å være til forsvar for Finland. Hver en skandinavisk allianse som bygger på at hjelp fra Tyskland vil bli godtatt, og som dermed fører de skandinaviske land inn i særskilt politisk samband med denne makt, vil bli regnet for å ha en brodd mot de allierte.
3. Hver en freistnad fra den sovjet-russiske regjering på å få hos Norge fotfeste på Atlanterhavskysten vil være i strid med livsinteressene åt de allierte regjeringer.»

Etter disse tre punktene kommer så de to som jeg leste opp, og som gjaldt handel og skibsfart. Så står det til aller sist — det bør jeg lese opp, jeg gav i sted bare et stutt sammendrag, men det kan være bra å gi ordlyden her for Stortinget:

«Den tyske regjeringa krenker alt de norske rettene når som helst den tror den kan gjøre det ustraffet, og den norske regjeringen er ikkje i stand til å tryggja seg oppreisning. Skipa til Noreg, Sverike og andre nøytrale land blir tekne opp og øydelagde mest kvar dag av tyske ubåter, miner og fly i strid med folkeretten og med ringeakt for alle dei menneskeliv som kan bli tapte. Dei allierte vil visseleg aldri fylgja dette foredøme i umenneskelig valdsferd, og om eller når den heppelege framgangen for krigen krev av dei at dei skal ta serskilte tiltak, så vil den norske regjeringa skjønna kvifor dei gjer det. Det er for å slå fast dei prinsipp som dei skandinaviske folk og regjeringar sjølv ville ynskja sigeren for, og det er til forsvar for retten, jamvel for sjølv livet, for dei små statane i Europa. Desse føremål kan berre bli nådde gjennom siger for dei allierte, og dei alliertes regjeringar kjenner seg trygge på at det faktum vil ein i Noreg verdsetja rett.»

Dette er då desse andre ting som sto her i noten frå 5 april, og Stortinget ser då at desse fyrste livskrava det her er tale om, gjeld Finland, og dei gjeld tilhøvet til Sovjet-Samveldet, men dessutan en tanke om noko som vi her i landet vel skulle meint det heilt umogeleg å tenkja seg, at vi skulle gå inn i eit politisk samband med Tyskland. Dette er då dei ting som like eins syntes så heilt grunnlause å få lagt fram for seg då den britiske og den franske sendemannen kom med denne noten.

Statsråd Ljungberg: Angående to tilfeller av torpedering som har funnet sted i Sør-Norge i dag, skal jeg få lov til å opplyse: Utenfor Stavern kl. 13,20 ble torpedert en tysk tankbåt. 54 mann er landsatt i Stavern. Det med landsettelsen av disse 54 mann har vi fra en pressemeddelelse. Peilingen som er foretatt, viser at torpederingen fant sted fire

nautiske mil av land. Hvilket flagg den tyske tankbåten førte, har vi ennå ikke kunnet få brakt på det rene. Så var det en torpedering utenfor Justøy. Det tyske skip «Rio de Janeiro», handelsskip, riktignok utstyrt med tre dekk, derfor ganske godt egnet som transportskip, ble første gang observert av norsk bevoktningsfartøy kl. 11,11. Det var regn og usiktbart vær, de så det ikke mer, og så ble det hørt en kraftig eksplosjon kl. 12,50, da båten antageligvis er torpedert.

Joh. Ludw. Mowinckel: Hvor er Justøy?

Statsråd Ljungberg: Like utenfor Lillesand. Vi har nå fått rede på at vårt dampskip «Odin» går til Kristiansand med 19 sårede og 16 døde av det tyske mannskap, og 40 av mannskapet, hvorav 6 døde, er brakt inn til Lillesand. Det er heller ikke observert hva slags flagg «Rio de Janeiro» førte. Det er tegn som tyder på, etter hva det sies, at en del av mannskapet skal gi et visst militært inntrykk; det blir undersøkt nærmere. Dette er de meldinger som foreligger til nå.

Med det samme jeg har ordet, skal jeg få lov til å nevne ganske kort hva det er foretatt i dag etterat denne noten om minefeltene kom. Det var allerede tidligere forberedt en del omordninger blant de maritime sjøstridskrefter, således at de panserskip vi tidligere har hatt liggende i Tromsø, nå ligger klar i Narvik. Så er det sendt ned norske bevoktningsfartøyer til alle minefeltene, og det er gitt ordre om at marinen skal gjøre klar til mineutlegging i Oslofjorden. Minefeltet blir ikke lagt ut før på nærmere ordre, men alt blir gjort klart, så på ganske få timer vil det minefelt kunne være lagt ut. Kystfestningene som hadde en noe redusert besetning, er i dag beordret satt opp med tilstrekkelig bemanning for alle batterier. Luftvarslingen er satt helt opp, og videre er en innskrenkning i luftvernet som var påtenkt, nå stoppet, så luftvernet blir stående med full styrke. Med hensyn til videre oppsetning av nøytralitetsstyrker i land av hæren, så har jeg ikke fått anledning til å forelegge den sak for Regjeringen ennå, men det er under overveielse, likedan hvorvidt vi skal styrke kystfestningene med landvernskompanier.

Joh. Ludw. Mowinckel: I utenrikskomiteens møte i formiddag var jeg inne på den mer almindelige politiske situasjon, som det som her er skjedd, nødvendiggjør opptas til drøftelse av statsmyndighetene. Vi må jo ikke bare la dette gå sin gang, vi må søke å bli litt orientert med hensyn til den nærmeste fremtid. Jeg har lyst til å spørre utenriks-

ministeren om han i dag har vært i noen personlig kontakt med vestmaktenes sendemenn. Jeg har nok hørt at de klokken 6 i morges leverte denne noten som kunngjorde mineleggingen, men det ville jo være av interesse å høre om det har funnet sted noen personlig samtale med dem om den hele situasjon. Slik som dette er gjort er det jo gjort overmåte — jeg kan gjerne si — klosset, å legge minefeltene slik at de ikke alene vanskeliggjør den tyske trafikk, men at de i høi grad vanskeliggjør vår egen trafikk. Da vi i august 1918 ble — ja, jeg kan si — tvunget til å legge miner ved Utsira, så skjedde det jo fordi England og den gang også Amerika ønsket å sperre den utgang som man formodet at tyske krigsskip hadde i vårt nøytraitetsfarvann ved Utsira. Men den gang ble det gjort på den måten at det ble henstilt til Norge å legge ut minene, og det skjedde da fra norsk side under påberopelse av at vårt territorialfarvann bevislig var krenket av fremmede krigsskip. Det var den gang ikke tale om å hindre de krigførendes alminnelige handel, men det var vel heller ikke så meget igjen av den så sent som i august 1918. Med det gjaldt som sagt å stoppe krigsskip og da ganske særlig u-båtene — for det var det det gjaldt — som kunne tenkes å snike seg ut i neddukket tilstand langs vår kyst, mot de regler vi selv hadde oppsatt. Men gjennom de minefelter var det selvfølgelig anledning for den lovlige handel til å gå, idet det — så vidt jeg husker — var etablert mineloser som førte fartøiene gjennom minefeltet. Her er nedlagt minefelter uten at det på noen som helst måte er antydnet muligheten for den lovlige, til og med den norske handel, å komme igjennom. Det er sagt at det er satt vaktfartøier for å varsle disse felter og det er også sagt noe om at denne handel skal kunne foregå, men det er jo overmåte tungvint, når denne handel skal foregå utenom minefeltet og skibene må søke langt til havs i all slags vær. Dertil kommer også den faren som denne minesperring medfører for løsriving av disse miner, så utsatt som minene ligger på det åpne hav, og med de ulykker som følger av disse miner som kanskje ikke er tilstrekkelig sikret mot å gjøre skade etter at de har løsrevet seg selv. Dette er jo et rent praktisk spørsmål som forhåpentlig litt etter litt vil kunne tas opp. Jeg har liten tro på således som situasjonen har utviklet seg, at vestmaktene vil være imøtekommende på det norske krav om å fjerne minefeltet. Jeg tror vi må se det i øinene. Og da melder seg det neste spørsmål: Hvorledes vil Tyskland reagere? Det ble meldt i dag, at en større tysk flåte var på vei nordover, og det som forsvarsministeren nå har opplyst om

aktive skritt fra Englands side så langt nord som i Stavern og på Sørlandets kyster, viser jo hva vi kan vente her. Det er blitt sagt meg her fra en kilde hvis pålitelighet jeg ikke er ganske sikker på, at man mente at Tyskland allerede nå var i gang med å nedlegge miner på visse områder langs sørlandskysten. Det var derfor jeg syntes det var interessant å høre, om utenriksministeren har vært i kontakt med den tyske minister, om han har søkt ham, om han har fått en viss føling av hvorledes landet der ligger an. Det er jo ganske givet etter hele vårt lands geografisk-politiske stilling, at vi ikke vel kan tenke oss en krig med vestmaktene. Men da må vi, hvor sterkt vi enn føler harmen og smerten over det som er skjedd, kanskje nettopp fordi det er skjedd fra den kant, allerede fra i dag av legge vår politikk bevisst slik an, at der ikke oppstår en uløselig konflikt med vestmaktene. Jeg er derfor litt engstelig for forsøk i den retning, at vi selv skulle prøve å feie minfeltet rent — det har vært på tale, det ble nevnt i formiddag i utenrikskomiteen og har også underhånden vært nevnt her i Stortinget. Jeg er litt engstelig for et slikt skritt, hvor fristende det enn kunne være, fordi det meget lett kan medføre maktanvendelse fra den annen side, en maktanvendelse som kan føre til at der utveksles skudd mellom norske marinekrefter og britiske, med den følge som slik skyting og kanskje tapte menneskeliv meget lett kan medføre. Det er ikke så forferdelig tiltalende å stå og si dette her på Stortingets talerstol. Det ville naturligvis være mer tiltalende om vi brukte de sedvanlige uttalelser om ære og nødvendigheten av å* forsvare vår ære og hva det alt sammen heter. Men jeg tror vi må se rent nøkternt og realpolitisk på denne situasjon, og det er nettopp det som gjør det så ønskelig at vi noenlunde hurtig kan få litt rede på hvordan Tyskland er innstillet, forat vi kan innrette oss etter det. Det ville naturligvis være overmåte tiltalende om vi kunne få tilslutning til den protest som nå er sendt fra den norske regjeringens side, fra andre nøytrale makter, slik at vi kan si at det ble reist en nøytral verdensopinion til vern om Norges stilling. Selv om en slik verdensopinion ikke ville bety mer enn ord, ville den likevel kunne ha en ganske stor betydning. Det er derfor på tale i utenrikskomiteen i formiddag to ting, den ene var om ikke denne sak skulle innrapporteres til Folkeforbundet. Og jeg vil si at det er et spørsmål som man ikke uten videre skal avvise. Men det avhenger i ikke liten grad av sakens videre utvikling, for hvis en slik anmeldelse til Folkeforbundet skulle medføre en skjerpet motsetning mellom oss og vestmaktene, var det kanskje

ikke verdt å komme med den, hvor nærliggende det enn ville være å henlede Folkeforbundes oppmerksomhet på det som her er skjedd, — selv om det ikke kunne medføre noen direkte bistand fra Folkeforbundets side, det ville likevel være ganske bra om vi som medlem av Folkeforbundet noterte den rettskrenkelse som her har funnet sted. Men som sagt, det var vi også omtrent enige om i utenrikskomiteen i formiddag, at det måtte nærmest være til nærmere overveielse. Derimot ble det reist et annet spørsmål, og det var De forente stater. Jeg går ut fra at en meddelelse om den protest som Norge nå har avgitt, fra Utenriksdepartementets side gis til de forskjellige regjeringer, til alle regjeringer, for man kan ikke nøye seg med bare å la disse regjeringer få vite det gjennom alminnelig meddelelse, men det må gis de forskjellige regjeringer, bl.a. og først og fremst De forente staters regjering gjennom dens herværende minister, man må straks la De forente stater bli oppmerksom på det. Det som er det triste ved det hele, er at den propaganda som har vært drevet fra fransk og også fra engelsk side helt til den aller siste tid, har gjort publikums oppfatning i disse land ganske blind for realitetene. De er blitt inntalt gjennom pressen det urimelige i at Norge blir tvunget av Tyskland til å tåle at det eksporteres malm til Tyskland, som anvendes til å skyte norske båter ned på den mest folkerettsstridige måte, og at det derfor bare er en håndsrekning som Norge skal være taknemlig for, det som her skjer. Der må det folkerettslige tre så sterkt i bakgrunnen, at det nok ville være svært bra om vi ad de offisielle veier som står oss åpne, søkte å henlede de fremmede regjeringers, særlig de nøytrale regjeringers oppmerksomhet på det som her er skjedd, slik at det kan reises en opinion, bort fra alt det som nå har dekket over, og framtil den nakne virkelighet, at det er skjedd en eklatant nøytralitetskrenkelse.

Lykke: Jeg vil begynne med å si at jeg var litt forbauset, da jeg hørte at noten av 5 april var kommet til utenriksministeren fredag aften. Lørdag formiddag gav utenriksministeren for åpne dører her en redegjørelse for den utenrikspolitiske situasjon, men nevnte ikke med et ord de noter som vi senere fikk gjennom pressen. Jeg synes det hadde vært naturlig at vi da også var blitt bekjent med at det var kommet noter av det og det innhold, og at det innhold var alvorlig, har vi nå hørt, og hvorhen det fører. Men det som er skjedd, kan man si er skjedd ut fra en oppisket stemning som den franske og den britiske regjering har bearbeidet, den stemning som etter affæren

* Herfra offentliggjort i Dokument nr. 5, 1945.

med Finland skjerpet seg enn ytterligere i anfall overfor Skandinaviens og kanskje mest da overfor Norge. Jeg har skjont, og det har vi vel alle sammen, at det brygget opp noe på vestmaktens side, og som også utenriksministeren meget riktig og litt kynisk sa det, så er det vel det at det gjaldt for dem å få en krigsskueplass et annet sted enn den ubevegelige de har nå. Det har de altså oppnådd. De har oppnådd det på bekostning av, jeg hadde nær sagt av meget sterke sympatier i Norge. Det er ikke mange i Norge som forstår at England vil la Norge vederfares det som vi i dag ser, for det er nemlig en sånn eklatant tilsidesettelse av Norges suverenitet som vi i det hele tatt kan tenke oss. Og spørsmålet er videre: Vi sender altså en note, det er riktig, det er hele Stortinget med på, og vi slutter den note med et varsel om, at hvis ikke det krav imøtekommes som vi har stilt om å få disse miner fjernet fra norsk farvann, så må vi forbeholde oss alle de tiltak som denne nøytralitetskrenkelse kan tilsi. Der forekommer det meg at hr. Mowinckel, da han nevnte dette, så litt feil, idet han mente at vi ikke måtte innlate oss på — jeg forstod ham sånn, og jeg ber unnskyldt hvis jeg har misforstått — å fjerne eller forsøke å fjerne disse miner. Det har jeg tenkt på siden forrige møte, og jeg er kommet mer og mer til det resultat, at jeg tror vi må gjøre et ganske alvorlig forsøk på å fjerne minene, hvis vi ikke meget hurtig får et tilfredsstillende svar fra England og Frankrike. Vi må gjøre et forsøk. La være at vi må bøye oss for overmakten og ikke kan føre forsøket fram, men at vi rolig skal ligge og holde vakt ved et fremmed minefelt i Norge, det tror jeg ikke vi overlever som nasjon. Vi må gjøre noe, selv om det skulle koste oss, — det er stygt å si det —, men selv om det skulle koste oss menneskeliv, må vi gjøre et forsøk. Må vi da bøye oss for overmakten, vel, så har vi da iallfall vist at vi har viljen til å hevde vårt farvanns ukrenkelighet.

Miner er lagt ut, og som vi har sett av avisene, og som jeg selv også har fått beskjed om fra Trondheim, er det nå praktisk talt panikk på kysten nord for Trondheim. Det var, såvidt jeg forstod i møtet i dag, gjort ferdig en meddelelse som skulle gå ut og varsle våre skipsfartsinteresserte på kysten, alle interesserte på kysten om dette og gi dem visse direktiver eller forholdsregler å iaktta. Men det ble altså foreløpig innskrenket til en henvendelse til havnefogdene på kysten, og havnefogdene har altså reagert litt forskjellig overfor dette. Det vet naturligvis forsvarsministeren å svare på, men jeg vil gjerne vite hva det i den anledning er gjort. Jeg så nemlig i en avis at det skulle være en renne langs

minefeltet ved Landegode, men jeg hører feltet skal gå fra landet utover og opp til en mil ut til havs og sperre Vestfjorden på norsk territorium og videre. Det må altså treffes forholdsregler for norsk skipsfart, for kystfarten, direktiver med en løsning, eller i hvert fall såpass direktiver at man ikke risikerer vanskeligheter. Det må skje øyeblikkelig, slik at man ikke der skal oppleve at norske fartøyer selv av hurtigruteskipene må ligge i havn, fordi en fremmed nasjon har lagt miner i deres vei langs den norske kyst. Kysttrafikken må jo i tilfelle kunne gå videre, selv om det er forbundet med en viss risiko, men det burde jo ikke være noen risiko, hvis man får tydelige merker å gå etter. Når engelskmennene om 48 timer slutter sitt vakt hold, skulle vi altså overta vakt holdet ved siden av engelskmennenes minefelt, og det vil være lite tilfredsstillende. Men det er vel ingen vei utenom at vi på en eller annen måte vil måtte ha et vakt hold eller egne mineløser installert på disse felter. Jeg går ut fra at forsvarsministeren vil kunne gi oss litt meddelelser om hva det for kystfartens vedkommende gjøres fra admiralstabens, hvilke direktiver utgår i ettermiddag og utover aftenen om det.

Så var det en ting til også som jeg vil få lov til å komme inn på. Det er dette om hvordan Tyskland er innstillet, som hr. Mowinckel nevnte. Jeg går ut fra at den ærede utenriksminister allerede har hatt visitt, eller, hvis han ikke har hatt tid til å ta imot ham, iallfall hatt anmodning om å ta imot den tyske minister, vi kan tidsnok få vite det. Vi kan også noenlunde tenke oss hvordan den innstilling er. Men den vil ikke bli noe bedre hvis vi rolig lar det britiske minefelt ligge etterat vår protest bare legges til side, uten at den fører til noen vennskapelig imøtekommenhet fra Englands side.

Så var det en ting til som ble nevnt, og som var nevnt også i formiddag, det var dette å gjøre en henvendelse og få denne eklatante krenkelse av en suveren stats nøytralitet inn for et større forum, — det var nevnt alle nøytrale stater og da selvfølgelig Amerikas forente stater i spissen. Jeg vil virkelig si, at å skape en verdensopinion på grunnlag at man nå fra norsk side vil gjøre en henvendelse til Amerikas forente stater og andre nøytrale, det tror ikke jeg noe på. Det er sikkert for mye igjen ennå av alle de feilaktige utlegninger, den veldige kampanje mot Norge og Sverige som ble ført i anledning av krigen mellom Finland og Sovjet, altfor mye igjen til at vi kan ha håp om å reise noen verdensopinion mot Frankrike og England i dette tilfelle. En verdensopinion på grunnlag bare av de

nøytrales rettigheter, det kan man selvfølgelig skape, men utgangspunktet her vil være det som er nevnt i morges, og jeg er sikker på at det utgangspunkt er det heldigste å benytte når vi skal henvende oss til disse nøytrale og da særlig til Amerikas forente stater. Jeg vil ikke dermed ha sagt at Stortinget skal stille seg avvisende til en sånn henvendelse, men mitt inntrykk er — og derfor sier jeg det her — at man skal være meget varsom og tenke seg vel om før man går til det. Det er nå tatt forholdsregler fra engelsk side overfor tyske fartøyer. Det var jo noe vi kunne vente oss, men jeg tenker at vi også i løpet av det første døgn vil få høre om ting som er skjedd mot de britiske skip fra tysk side. I det hele tatt, vi er, kan vi nesten si, blitt krigsskueplass, og da stiller et nytt spørsmål seg for Stortinget, og det er: Er vi forberedt på å ta den situasjon som er der nå? Jeg mener ikke nå forsvarsberedt, jeg mener ikke så mye det ytre forsvar, men er vi innad organisert slik at vi kan ta imot en sånn situasjon? Vi har jo alle sett de vanskeligheter som vi har hatt helt siden krigen brøt ut 1 september. Vi har arbeidet med å skaffe landet forsyninger, og den ærede forsyningsminister gjorde meg den ære å vise meg de siste tall for landets forsyninger nettopp i dag. Jeg må jo si at de var meget tilfredsstillende. Men det er den ting med dette å holde oppe forsyningene og liksom bare ta sikte på at levestandarden skal holdes oppe og folk skal ikke mangle noe: Er den politikk gjennomførbar nå? Jeg tror det ikke. Jeg tror vi blir nødt til å innføre rasjonering, gjerne kanskje også for enkelte artiklers vedkommende en sterk importregulering. Vi blir nødt til å bruke det vi nå kan avse, og i den situasjon vi kommer opp i, blir vi nødt til å bruke det i første rekke i verneøyemed, både hva forsvaret angår og hva forsyninger angår. Vi har jo ikke, fordi om vi har forsyninger, dermed naturligvis alt betalt, og hvis vår skipsfart og vår eksportindustri, som har skaffet oss mulighet for den levestandard vi har vært så lykkelige å kunne ha i de senere år, nå kommer opp i en situasjon som ikke alene gjør det vanskelig, men kanskje umulig å føre den videre, så må vi husholderere med det vi har. Og da kommer jeg til det: Er det ikke riktig å se den situasjon i øynene og ta de forhåndenværende beholdninger, men gjøre regning med at de skal vare lenger enn et «normalt forbruk», som det heter, gjør berettiget? Jeg fremkaster den tanke, for jeg mener vi må regne med at vi ikke lenger kan opprettholde dette at ethvert krav til livets goder skal bli tilfredsstillt framover. Vi må ned. Jeg er sikker på at også Regjeringen er oppmerksom på det, og jeg

tror det ville være riktig at forsyningsministeren da i første rekke nokså snart meddeler Stortinget den plan som jeg er sikker på hans departement har utarbeidet også for en sånn situasjon med et nedadgående forbruk for øye.

T. Sverdrup: Det var noen bemerkninger til de opplysninger den ærede forsvarsminister kom med, som jeg hadde tenkt å fremføre. Han meddelte at det var satt opp en noe øket styrke på våre kystbefestninger, og såvidt jeg forstod ham, så at det skulle være tilstrekkelig til fortenes betjening. Nå er jo forholdet det at våre kystfestninger ligger med noe sånt som tredjedels mannskap i dag, ikke på langt nær i stand til å ta hva man kaller en krigsvakt eller krigssituasjon, om så skulle være. Jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse hvorvidt ikke situasjonen nå er slik at man gikk til full mobilisering av samtlige kystfestningers styrke uten den minste reduksjon. Vi går jo mot varmere tider, og det som har stilt seg hindrende i veien i stor utstrekning i vinter, nemlig mangelen på hus, er nå borte, for det er ingen ting i veien for at mannskapene kan ligge i telter.

Så var det forsvarsministerens meddelelse om minefeltene ved Oslofjordens ytre befestninger, Rauer og Bolærne. Jeg forstod at han hadde gitt ordre til at man skulle være klar til å legge dem ut på et forholdsvis kort varsel. Men hvis man skal gå til den foranstaltning, må man også ha til stede noe sånt som, jeg tror ca. 20 nye bevoktningsbåter, for hele fjordtrafikken skal da dirigeres gjennom en bestemt kanal. Ytre Oslofjords forsvarsavsnitt har ikke materiell til å kunne legge noe minefelt på plass i dag. Jeg nevner dette for å henstille til forsvarsministeren at det nå sørges for at også bevoktningsbåtene ligger på plass, for uten det kan vi ikke tenke på å legge ut det store minefelt. Jeg ville følt meg svært beroliget om vi hadde vært i den situasjon i dag å kunne gi ordre om å legge ut det minefelt, for befestningene i Ytre Oslofjord er ikke så sterke at jeg er sikker på at ikke noen gjør forsøk på å forsere dem, hvis ikke minefeltet er utlagt, og jeg tror at kanskje tiden er inne til å gå til den foranstaltning, så snart som mulig å legge ut dette minefelt. Det vil koste noen penger, men vi vil da ikke oppleve at det blir for sent, og at fjorden en mørk natt, uten at noen har merket noe, blir forsert. Jeg tror at vi nå burde tenke på å etablere dette minefelt så snart som mulig.

La meg så komme inn på hovedspørsmålet: Hva skal foretas i anledning av at det er lagt ut miner i vårt territorialfarvann? For meg

står det sånn, at hvis vi i det hele tatt ønsker fortsatt å ha et skinn av å opprettholde nøytraliteten, kan det ikke være noe valg i det foreliggende tilfelle. Vi kan da vel ikke finne oss i like overfor den annen part å måtte si: Dessverre, vi tør ikke foreta oss noe på vårt eget territorium. Jeg ville nødig være den utenriksminister som skulle møte den tyske minister i morgen og si: Jeg beklager meget, men vi tør ikke foreta oss noe like overfor England, fordi det kunne koste noen norske borgere livet. Jeg mener det er et standpunkt vi ikke kan ta under en så alvorlig situasjon som nå. Vi må se den situasjon i øynene at vi en gang må gjøre noe for å hevde vårt territorialfarvann, om aldri før. Jeg vet at vi har lite materiell til å bruke som minefeiere, så lite at det kan bli vanskelig å få det flyttet fra Østlandet, og en passelig kuling på Jæren kan være nok til å stoppe det. Sånn er situasjonen. Vi har neglisjert disse ting sånn at vi i dag står slik at vi faktisk ikke kan gjøre det vi ønsker. Men vi har nå iallfall to nybyggede minefeiere, den ene kom like over nyttår ned til Tønsberg, og den annen er så å si ferdig. Jeg håper den iallfall er så langt ferdig at begge disse øyeblikkelig de får ordre, kan gå til de distrikter i landet hvor de kan nyttiggjøres som minefeiere. Da vil det være så meget lettere for den ærede utenriksminister, når han kan si at det vi har av materiell, har vi allerede sendt av gårde med det for øye å gjøre rent bord i vårt eget farvann. Jeg tror ikke at England, når det kommer til stykket, vil ligge og bevokte disse minefeltene. Jeg tror heller de vil respektere det, hvis vi foretar noe. Men en prøve er en prøve, er det så at ingen tør foreta seg noe, så meget desto bedre. Blir ikke det gjort, er det min sikre overbevisning at vi vil komme til å oppleve ganske annerledes alvorlige episoder på vårt sjøterritorium i de nærmeste dager framover. Da vil de overhodet ikke respektere noe mer, vi vil komme til å få krigen like innpå stuedøren i alle våre fjorder og daler, og det er dog verre enn å gjøre et forsøk på å renske opp disse minefeltene, som altså nå alt er etablert.

Den spesielle risiko som hr. Mowinckel nevnte det skulle være å dirigere vår kysttrafikk ut utenfor tremilsgrensen, fordi om det er lagt et minefelt der, tror jeg ikke noe på, for ett er iallfall sikkert, at jeg har i min praksis både i forrige krig og i denne, erfart at det er drevet mange miner som vi har fått tak i, og som ikke har vært desarmert, men de har vært ufarlige.

Hva angår det spørsmål som hr. Lykke sist nevnte, nemlig en mulig begrensning på forsyningene allerede i tide, vil jeg like overfor

den ærede forsyningsminister peke på et forhold som kanskje burde tas under overveielse, nemlig det jeg vil kalle luksuskjøring med bensin. Vi ser jo hvordan private folk tar seg sine søndagsturer. Man kan oppfordre dem til å spare, men når det nå en gang er fritt, brukes det. Jeg vil henstille om ikke de liter bensin som går til den slags unyttige formål, bør stoppes eller beslaglegges allerede nå, for våre forsyninger er ikke så store, særlig hvis det blir til at vi blir avsperrret. Og vi må regne med det. Da nevner jeg bensinen i dag, og det kan hende at det resonnement kan anvendes på andre ting.

Førre: Jeg vil gi min tilslutning til den kritikk som falt fra hr. Lykke om, at når det forelå en så alvorlig note fra den franske og den engelske regjering som den som kom fredag, så burde Stortinget vært underrettet lørdag iallfall. Men det er dessverre blitt til det at mannen på gata tildels er bedre underrettet om tidens begivenheter enn stortingsmennene.

Det som jeg forlangte ordet for, var i grunnen å forsøke å få en forklaring på hvilken situasjon man egentlig vil innrette seg på nå framover. Her er talt om at våre festninger skal få et større antall mannskaper, og man skal på forskjellig måte forsøke å ha dem i orden. Men i hvilken tenkt situasjon er det man overhodet vil skyte? Hr. Mowinckel mente at man iallfall ikke burde skyte på engelskmennene. Men er det noen man *spesielt* skal skyte på som krenker vår nøytralitet, eller er det like for alle parter? Man er vel ikke i tvil om, at det som England nå etter vår oppfatning i første rekke spekulerer på, det er å få Norge og Sverige inn i krigen. Jeg leste opp under trontaledebatten den 19 januar hva Churchills bok «Verdenskrigens historie» forteller om hvilke planer de allierte hadde under verdenskrigen om eventuelt å krenke nøytrale staters nøytralitet, for å gå «en benvei til seieren», som det heter. Jeg skal ikke gjenta sitatene av dette, kun det siste, og det synes jeg er typisk for det som skjer i dag, og har ingen som helst forbindelse med de mange påskudd som notene inneholder. Etterat det er nevnt: «Skulle vi vende oss mot Nederland, Danmark, Norge og Sverige eller mot Hellas, Bulgaria og Romania?» osv., sier han til slutt:

«Det er bare på denne bakgrunn man får et riktig bilde av alle planene om å ta en benvei til seieren ved hjelp av plutselige og uforutsette knep og manøvrer.»

Derfor mener jeg vi skal ikke se på England på annen måte enn på de andre stormakter. Vi må, som det så ofte blir fremholdt, inn-

rette oss på en absolutt lik opptreden, enten det gjelder England, Tyskland, Russland eller andre stater, og vi kan ikke se bort fra at vi kanskje allerede i dag eller i natt eller i morgen har tilsvarende aksjoner fra andre land, kanskje først og fremst fra Tyskland. Men vi vet jo ikke hvilke forutsetninger for samarbeid der finnes mellom Russland og Tyskland, og vi vet heller ikke om Russland kan bli særlig interessert under den situasjon som er oppstått. For når rettsordningens store apostel England er den som krenker den internasjonale rett, da er det klart at det slapper moralen også der hvor det kanskje har vært litt moral før. Jeg mener det er en farlig situasjon som vi er oppe i. Den må ikke bedømmes følelsmessig, men den blir dessverre, som hele pressens agitasjon har gått ut på i lang tid nå, bedømt følelsmessig, hele den politiske internasjonale situasjon. Det skaper det samme forhold som hr. Mowinckel snakket om fra Berlin og fra vestmaktene, at man var blind for realitetene, og det er farlig for et land å oppagitere en stemning på løst grunnlag uten sans for realitetene. Det er naturligvis vanskelig på det nåværende tidspunkt å diskutere hva man videre bør gjøre, men jeg tror, som jeg har fremholdt flere ganger både i åpne møter og for lukkede dører, at det er på tide at vi opptar en bred debatt om Norges stilling under de forskjellige situasjoner som kan oppstå i dag eller i morgen. Vi vet ikke nå hva tid stillingen kan bli helt kritisk for landet vårt.

Det jeg til slutt vil understreke som min oppfatning, det er at vi under alle forhold ikke må blandes inn i denne stormaktskrig. Vi må protestere og erklære at vi ikke evner å unngå disse nøytralitetskrenkelser, og så får vi da forsøke oppgjøret når krigen en gang er ferdig.

Presidenten: Etter konferanse med forsvarsministeren vil presidenten foreslå at Kommanderende general, Kommanderende admiral og Admiralstabssjefen får adgang til å overvære forhandlingene og anser det for enstemmig bifalt.

Statsråd Koht: Fyrst berre eit par små merknader. Det vart nemnt av hr. Lykke og visst av hr. Førre og, at då eg talte her i Stortinget laurdag formiddag, burde eg nemnt at vi hadde fått den britiske og den franske noten fredag kveld. Det var eit møte som vi heldt for opne dører laurdag formiddag. Vi hadde fått den noten i trumål kvelden før, og den noten hadde det ikkje vore høve til å dryfta med Regjeringa eller gjera Regjeringa kjend med. Men den utgreiinga eg gav, var

med vilje således lagt at den i visse måtar med ein gong skulle gjeva svar på det som stod i den britiske og den franske noten frå kvelden før. Det er ein vanske med alt dette, og det er å få det vi såleis svarar, fram til ålmenta i Storbritannia og Frankrike. Eg veit at den talen eg heldt her laurdag formiddag, vart i sine hovuddrag kringkasta i Storbritannia. Men nokre dagar i føreveg hadde eg gjeve eit intervju til en britisk bladmann i Reuters byrå, og gjeve serleg for Reuters byrå, og det vart telegrafert over til Storbritannia, men i dei største blada var det slett ikkje prenta, såleis i Times og dei andre blada, og det kom på den måten ikkje fram til den britiske opinionen. Det var den propagandaen dei dreiv der burte, som ikkje skal få bli møtt frå norsk side.

Her er spurt om eg i dag har havt samtalar med sendemennene frå Frankrike, Storbritannia og Tyskland. Eg hadde nær sagt at kvar mann som er med i utanriksnemnda, må vita at det ikkje har vore ei stund tilbake for meg, fordi eg har vore nøydd til å sitja i utanriksnemnda i eit par timar. Etterpå var det regjeringsmøte og etterpå arbeid med å få i stand den utgreiinga eg skulle gjeva Stortinget i ettermiddag, så her har ikkje vore stunder til slikt. Eg har ikkje vilja kalla til den tyske sendemannen, fordi det ville verka som eg ville be han om råd eller hjelp. Det ville etter mitt skyn i denne situasjonen vera noko av det mest uheppelege eg kunne finna på. Han har ikkje sjølv meldt seg heller til nå, og søkt samtale.

Det er sjølv sagt eit hovudspørsmål i heile denne situasjonen kva det er Tyskland nå vil gjera. Den britiske og den franske sendemannen har eg ikkje fått tid til å kalla til meg, og dei har ikkje bedt om noko meir samtale. Men etter alt det eg kjenner til frå før, trur eg ikkje dei har meir greie på dette enn det som dei har fått gjennom desse notene. Men som sagt, det vi kan venta på nå, er kva Tyskland vil gjera. Og det står for meg så, at det nå i dag å halda på her og dryfta alle dei spørsmåla om kva vi skal gjera nå, det er lite grand for tidleg. Vi har i dag måtta taka standpunkt til dei aller fyrste stega, dette å få sendt fram og sendt ut, kunngjort, den protesten som det var naudsynt å gjeva med ein gong. Praktiske tiltak her må Regjeringa og eg som utanriksminister få lov å ha litt tid til å tenkja på, og eg trur ikkje at dei improvisasjonane som vi kan koma med her nå med det same alt dette har hendt, kan vera så svært nyttige, før vi kan koma beint fram med framlegg om tiltak. I den kunngjeringa som eg sende ut i dag, står det at den norske regjeringa held seg til handa å setja i verk høvele-

ge tiltak som denne nøytralitetskrenkjinga kan gjeva grunn til. Det ordet er med vilje valt såleis: «høvelege tiltak», fordi ein ikkje skulle binda seg på forhånd til noko visst anten på den eine eller på den andre måten.

Men sume av dei som har talt her i dag, har nemnt sume av dei spørsmåla som har vore framme i utanriksnemnda alt i formiddag, og det er greitt at alle dei spørsmåla må Regjeringa nå få tid på seg til å dryfta. Eg vil berre gjeva ein faktisk opplysning som har lite grand å segja for den eine tanken som her har vore framme, dette med å venda seg til dei nøytrale og serleg til regjeringa i dei amerikanske sambandsstatane. Det er klart at sjølve det svaret vi i dag har gjeve til Storbritannia og Frankrike, blir sendt ut til alle dei regjeringane som vi elles har eit diplomatisk samkvæme med, og deriblant då Sambandsstatane i Amerika. Det må vi gjera kjent hjå dei. Men vi har alt for ei tid sidan gjort noko meir just i Amerika. Vi har halde den amerikanske regjeringa godt kjend med dei spørsmåla som her har vore oppe, og dei trugsmåla som har vore mot nøytraliteten vår, alt siden fyrstninga av januar, og vi har dryft med den amerikanske regjeringa spørsmålet nå i det aller siste, om den kunne tenkja seg å freista på ei påverking på Storbritannia og Frankrike såleis at dei statane ikkje krenkte nøytraliteten vår. Og det er berre nokre få dagar sidan at den amerikanske utanriksministeren Cordell Hull sa, at dette ville han tenkja på med stor godvilje, fordi han såg at her var noko som kunne bli farleg for andre land. I den form er sjølvst tanken falt burt etter det Storbritannia og Frankrike alt har gjort dette tiltaket med å bryta nøytraliteten vår, men såleis at vi då alt på fyrehand i samråd med andre nøytrale regjeringar sjølvst heile tida med dei to andre nordiske — for Finland var så lenge i krig — og dei andre Oslostatregjeringane og så med Amerika, fyrebur sume ting av det som vi nå må dryfta korleis vi skal ha det. Men som sagt, eg trur det vil vera det rette for det fyrste nå å venta til vi ser det som må bli så avgjerande for heile tilgangen her: kva det er Tyskland gjer. Vi kan ikkje der spørja Tyskland kva det vil gjera. Vi kan vera trygge på at Tyskland vil gjera sitt slik som det sjølv synest, og Tyskland vil nok koma til oss med sine krav om det så vil, — om det ikkje vil taka saka i si eiga hand. Men dette kan ikkje vi avgjera, det må vi venta på å sjå. Så kan då Regjeringa få tid til å dryfta alle desse vanskelege spørsmåla her om tiltak, både om sjølve dei miner som er lagde ut, og om dei praktiske tiltaka som det kan vera spørsmål om. I spørsmålet om mine- ne har vi alt gjort den eine tingen i det svaret

vi har sendt, å krevja at England skal taka burt minene sine. Vi kan vel venta eit svar på det, tenkjer eg, med ein gong. Men lat oss få lite grand tid til å planleggja alle desse ting, så skal vi koma til Stortinget her med planar som det kan vera meir gagn i då å dryfta.

H r. M a r k h u s tok her over president- plassen.

Steffensen: Jeg vil ikke blande meg opp i forholdet til andre nasjoner, og jeg vil heller ikke som hr. Trygve Sverdrup erklære meg så modig, at man skulle ta de greiene vi nå har, og forsøke å vise tenner på noen måte, det som jeg hørte ble uttrykt: selv om det skulle koste noen mennesker livet. Det som jeg har interesse av, det er selvfølgelig de utlagte minefelters innflytelse på vår rutefart. Jeg har forsøkt å se på kartet, for de oppgir posisjonen, og etter de karter som jeg ser i avisene, må jeg anta at det er noenlunde i overensstemmelse med faktum. Jeg forsøker da å danne meg en mening om hvordan det vil gå med vår kystfart. Når vi ser på Vestfjordfeltet, vil jo all rutefart der bli drevet over helst om Landegode og utenom Helligvær, atskillige mil til havs før den svinger inn Vestfjorden. Dette vil si at hele kystfarten kommer utenfor territorialgrensen. Hvis vi nå forutsetter at tyskerne i dette høve blir atskillig desperatere enn de hittil har vært, er det klart at våre hurtigruter og lokalskip der er utsatt for ethvert overgrep som den tyske marine kan komme til med, og et skudd mot våre små lokalbåter og små hurtigruter vil naturligvis ha til følge at de forsvinner med mann og mus, det blir ikke et levende liv igjen, etter det resultat vi har sett de har hatt på store båter. Det samme gjelder minefeltet utenfor Bud. Der er det utlagt slik at det sperrer all trafikk fra Kristiansund, og fartøyene må gå utenom territorialgrensen, ut Griphølen. Det blir samme forhold på dette felt som for Vestfjorden. Nå etter avisene som vi har sett i dag, er all trafikk fra Bodø nordover stanset. Det er jo klart at dette ikke kan fortsette. Vi er fri for post, og det kan være andre ting som mangler når rutefarten stanser. Det som man skulle forlange her var at England skulle ta opp sine miner selv, men det kan vel bli et langt lerret å bleke. Det er ikke noe som kan bli avgjort kanskje på dagen og uka, men det er spørsmål om man ikke kunne komme til iallfall en forståelse, sånn at man kan få en fartsled for vår smårutefart nær land. For Vestfjordfeltets vedkommende vil man kunne dirigere rutefarten tett ved land innenfor minefeltet gjennom Grøtøysund, men i Storfjorden kommer de langt ut

på Vestfjorden. Denne lei er kun brukbar for våre små hurtigruter og for våre lokalbåter, men det er da noe, og selv om man der må gå over til dagfart, er det dog en forbindelse. Men sånn som forholdene er nå, tror jeg vi må få rutebåtene om natten til å gå vestom minefeltet både på Hustadvika og på Vestfjorden, for såvidt tyskerne kommer opp i de nordlige farvann. Jeg vet at skipene har det vanskelig og at de gjør hva de kan, men disse landsdeler som ligger nord for Vestfjorden, er i en meget vanskelig situasjon. Det er ingen vei forbi, det er ikke dampskibsforbindelse, derfor er situasjonen særlig prekær for disse distrikter. Kunne man i en fart få undersøkt om det lot seg gjøre, for såvidt minefeltet ikke går så nær land, i øyeblikket iallfall bare å bruke de små båtene til den trafikk, så var det straks bedre. Fra Harstad nordover er jo leia fri igjen, så man kunne bruke det ordinære materiell. Disse ting er brennende for det nordlige Norge — og jeg håper da at det blir gjort det som står i vår makt uten å bringe oss i noen slags forviklinger, for å få den ordinære trafikk erstattet med noe fra Bodø til Harstad iallfall.

Hambro: Det som i dette øyeblikk i første rekke og dypest beskjert våre sinn, er ikke de enkelte detaljer ved det som er hendt, men det er selve spørsmålet om krig eller fred, spørsmålet om hvorvidt Norge fortsatt skal søke å bevare sin nøytralitet til begge sider, eller om Norge, som det populært vil hete, skal velge sitt parti. Jeg har i utenrikskomiteen gitt uttrykk for den oppfatning at det må og skal være målet for vår utenrikspolitikk å bevare Norges nøytralitet. Men jeg vil føie til at det har, såvidt jeg forstår, i komiteen og også hos Regjeringen vært enstemmighet om den ting, at Norge ikke kan, ut fra sine praktiske materielle interesser, tenke sig den mulighet å komme i krig mot England, og all den stund dette er så, all den stund det også er Regjeringens og utenriksministerens endelige politikk, innebærer det en sterk oppfordring til oss om i alle handlinger og i alle uttalelser vi avgir på det nåværende tidspunkt, å være til det ytterste varsomme med å irritere den part som vi mener oss umulig å kunne gå imot. Og jeg må åpent tilstå at jeg blev noget smertelig overrasket over at utenriksministeren i sin redegjørelse for åpne dører her i ettermiddag brukte ganske sterke uttrykk om vestmaktens moral, og karakteriserte deres optreden i denne sak på en måte som vi naturligvis alle er hjertelig enige i, men som først og fremst var overflødig, og som for det annet på dette tidspunkt både skaper vanskeligheter for oss når det gjelder

å komme til orde i pressen i England, og dessforuten skaper en ennu mere elektrisk ladet atmosfære når vi skal forhandle om de ting vi allikevel er nødt til å forhandle om. Jeg er også enig med hr. Lykke i, at den note som blev overlevert forleden aften, var så alvorlig i sitt innhold og i sin tone, at der kunne vært grunn til både å gjøre tinget bekjent med den så snart råd var, og til å ta et vel gjennomtenkt hensyn til den i den utredning utenriksministeren skulde gi, som jo ikke nødvendigvis hadde behøvd å gis lørdag morgen. Jeg tror at der muligens også i den note ligger varsko om andre risikomomenter enn de som har vært nevnt her. Jeg har en fornemmelse av, at når England og Frankrike i denne note så sterkt understreker forholdet til Sovjet-Russland, og antyder at det vilde stride mot deres livsinteresser både at man nektet bistand eller medvirkning til bistand til Finland under eventuelle nye angrep, og at de henfører til sine livsinteresser at Sovjet-Russland ikke får støttepunkter ved Atlanterhavet, så ligger det nær å se det som et varsko om at planer i den retning muligens er mere aktuelle enn vi her liker å tenke oss at de skal være.

Det blev nevnt av den ærede utenriksminister i møtet for åpne dører, det meget interessante punkt at man hadde vært i kontakt med den svenske utenriksminister om notene fra England og Frankrike, og vi forstod også i utenrikskomiteen at planen var den, at de to regjeringer vilde gjøre hverandre bekjent med sine konsepter til svar. Det svenske er vel allerede forfattet forlengst, idet den svenske regjering forela den note det hadde mottatt fra England og Frankrike, for utenrikskomiteen i Sverige med en gang, og hvis avisene har rett, blev det svenske svar drøftet med utenrikskomiteen der i møte søndag allerede. Det vil jo være meget viktig hvorledes dette svar blir utformet, og jeg er fullt villig til å gi utenriksministeren all nødvendig tid til å utforme det, men det vil bli et meget viktig og i visse henseender grunnleggende aktstykke som bør uhyre nøie forberedes og drøftes, og som jeg går ut fra at også Stortinget vil bli gjort bekjent med før det blir avgitt.

Hvad nu angår den aktuelle situasjon, da blev det i formiddag i utenrikskomiteen opplyst at minefeltene utenfor Landegode og utenfor Bud på Møre allerede var etablert, mens minefeltet utenfor Stad ennu ikke var etablert på grunn av uvær i sjøen. Tør jeg spørre: Hva gjør den norske marine i den anledning? Den er varslet om at det vil bli, i strid med folkeretten og vår nøytralitet utlagt et minefelt utenfor Stad. Har marinens far-

tøier fått ordre til å holde sig så langt borte som mulig? Har de fått ordre om i passelig avstand å være vidne til at England legger ut disse miner, eller hvilken ordre er gitt for vår bevoktningstjeneste på Vestlandet i dette særlige tilfelle? Jeg må nemlig bekjenne at jeg er enig med hr. Lykke og andre som her har talt, i den ting, at uansett hvorledes vår innstilling er til den ene eller den annen makt, kan vi ikke som suveren stat unnlate å ta standpunkt til en krenkelse av vår suverenitet og av vår uavhengighet, som er av nogenlunde enestående art. Det dreier sig ikke her om en handling som den der blev foretatt av Tyskland like overfor Sverige, hvor man la ut miner mellom 4 og 3 mil. Etter de opplysninger vi har fått, dreier det sig her om minefelter som er lagt fra fastlandet sammenhengende utover og som, slik som det blev nevnt av utenriksministeren, ikke gir adgang til selv for de mindre fartøier å velge nogen innenskjærs led, men — som hr. Steffensen var inne på — som ikke bare etablerer en adgang for den tyske marine, om den måtte ha maktmidler til det, til å true vår almindelige rute-fart langs kysten, men som også tvinger rutebåtene og fiskerbåtene ut på internasjonalt farvann, slik at de kan bli gjenstand for engelsk kontroll og engelsk opbringelse, hvis de har en sild eller hvis de har en sekk med sildemel, som ikke er kontrollert og stemplet overensstemmende med britiske ønsker, og som gir dem adgang til å avbryte all vår rutetraffikk på kysten. Det forekommer mig at det ikke var naturlig å ha meget lange overveielser om hvad vi pliktet å gjøre i den sak. Vi pliktet selvfølgelig å gå til oprensning av minene. Jeg tror hr. Sverdrup har rett i at det neppe vilde møte nogen vebnet motstand, men i hvert fall hadde vi demonstrert vår vilje, og vi hadde gjort det vi pliktet å gjøre efter all internasjonal sedvane og rett. Og vi kan ikke fortsette med å gjøre ingenting. Hvis det skulde vise sig at der blev brukt en sterk vebnet makt når vi forsøker å gjøre det vi er folkerettslig forpliktet til å gjøre, ja da har vi demonstrert det som det var nødvendig for oss å demonstrere, og vi vet jo alle hvilke instruksjoner Regjeringen har gitt vår marine for det tilfelles skyld. Nu er der en stor nyanse i den engelske kunngjørelse, hvor man erklærer fra britisk side at man i 48 timer vil holde vakt. Hvad betyr det? Betyr det at man så å si har 48 timers prøvedrift, og at man vil trekke tilbake sine felter og ingen ophevelser gjøre, hvis Norge efter de 48 timer fisker op minene? For det er vel noget ingen kan tenke sig, at Norge skulde anmode England om å fortsette med å holde vakt på norsk territorium, likeså litt som man vil

kunne tenke sig at Norge uten å opfiske disse miner skulde bevokte et minefelt som er utlagt av en krigførende makt. Det vilde jo bringe oss like op i krigsmuligheter, hvis vi skulde gjøre noen av disse ting. Såvidt man kan forstå i øieblikket efter de telegrammer man har hatt adgang til å se fra kysten, er forholdet meget eiendommelig. Der er utlagt et stort engelsk minefelt. Der ligger 5 norske minefartøier og ser på dette minefelt uten å vite hvad de skal gjøre. Der ligger engelske krigsfartøier kloss op i stranden for å holde bevoktning på to sider av minefeltet. Der ligger fartøier utenfor, og det er en lett forståelig panikk hos dem som skal trafikere leden. Jeg tror ikke det er naturlig å ta sig lang tid for å forsøke å bringe noget mere orden i disse forhold. Det er ganske nødvendig å gjøre det, og å gjøre det hurtig.

Jeg hørte med interesse hvad utenriksministeren uttalte om den amerikanske regjering og dens holdning, og jeg er enig i at det ikke er ønskelig eventuelt i dette øieblikk ved en offentlig appell å anmode om verdens beskyttelse eller sympati. Jeg er enig i at det neppe vilde møte nogen spontan eller umiddelbar tilslutning på bakgrunn av det som er hendt Finland og henvendelsen fra Finland. Men hvis den amerikanske regjering, som underhånden har vært holdt underrettet, og som jo gjentagne ganger har gitt uttrykk for sitt ønskemål om å få drøftelser med de nøytrale, skulde gripe denne anledning til å søke istandbragt slike drøftelser om en felles optreden, er det en given ting at vi alene kan hilse det med glede, og at vi alene kan tilskynde De forenede staters regjering til å velge den utvei.

Hvad angår den mulighet å henvende sig til Folkeforbundet, som hr. Mowinckel var inne på, så er det klart at det i forholdet til England og Frankrike er en helt naturlig, man kunde fristes til å si: kutymemessig fremgangsmåte. Folkeforbundspaktens art. 10 sier at forbundets medlemmer forplikter sig til å respektere og oprettholde mot ethvert angrep utenfra alle forbundsmedlemmers territoriale integritet og bestående politiske uavhengighet. I tilfelle av trusel om eller fare for sådant angrep skal rådet overveie de midler som kan sikre fullbyrdelse av denne forpliktelse. Og så heter det i annet ledd av art. 11:

«Det erklæres også å være en vennskapelig rett for ethvert av forbundets medlemmer å henlede forsamlingens eller rådets oppmerksomhet på enhver omstendighet av betydning for de mellempfolkelige forhold, som truer med å forstyrre den gode forståelse mellom folkene hvorav freden er avhengig».

Vi har altså den fulleste anledning, vi har den formelle opfordring til det. Jeg vil ikke ha uttalt i dette øieblik hvorvidt det vil være klokt eller langsiktig å gjøre det. Ethvert slikt skritt vil jo være avhengig av Regjeringens overveielse om hvilke hovedlinjer den mener å måtte følge under arbeidet for det formål ikke å bringe Norge inn i krigen mot England. Og det er det som er det viktigste å få klargjort for Stortinget, — ikke i dag, tiden er kanskje ikke inne til det ennu, men det haster ganske overordentlig — om Regjeringen akter å følge denne politikk ved til det ytterste å søke å opprettholde vår nøytralitet, hvorav der følger visse forpliktelser og visse vanskeligheter, eller om den akter å innstille sig slik at den på et givet tidspunkt kan velge sitt parti. Det er de to grunnspørsmål som det vil være nødvendig, når Regjeringen har orientert sig, snarest mulig å få drøftet med Stortinget og så bragt på det rene Stortingets standpunkt til.

Et enkelt militært forhold må jeg få lov til å berøre til slutt. Det blev nevnt Oslofjordens befestninger, og at det skulde innkalles mannskap til disse befestninger osv. Jeg vil spørre den ærede forsvarsminister: Hvorledes ligger disse befestninger i dette øieblikk? Hvis der ikke er inntrådt noen forandring i det aller siste, finnes der såvidt mig bekjent ikke en dekkstilling ved kanonene på Rauer og Bolærne. Kanonene, til hvis fundamentering på forsvarlig vis man ikke har hatt bevilgning, som det også har vært drøftet her i Stortinget, er anbragt på bergknatter, og mannskapene vil bli blåst bort ved et hvilket som helst bombenedslag i en radius fra 50 til 100 meter, fordi bombeeksplosjonene trykker opp og kanonene er høytstillet. Man har alene enkelte plasser som gir noenlunde muligheter for dekning. Det er heller ikke noe som helst sanitærforanstaltninger truffet. For en tid siden anmodet man den læge som vel har størst erfaring i krigskirurgi, professor Johan Holst, om å se på forholdene der nede, og han sier, at det var meget enkelt, for det fantes overhodet ikke mulighet for noen applikasjon av sanitet. Det var ikke anledning til å iverksette forbindinger, der var ikke noe rom eller der var ikke noen foranstaltning truffet med sikte på mannskapenes sikkerhet og på elementære krav fra sanitetet, hvis det skulde komme til alvor. Det har vært nevnt tidligere her i Stortinget som en tanke å avhjelpe arbeidsløsheten blant steinhuggerne i Østfold ved å sette dem i gang med det nødvendige arbeid ved Oslofjordens ytre befestninger. Det er mulig at det vil være praktisk. Jeg håper at forsvarsministeren kan meddele at der i løpet av de siste 3 uker er ret-

tet på disse forhold. Det er ikke bedre hva sanitet angår i Bergensleden og på kystvakten eller på marinen, som har oppsynet der. Det er mer enn bedrøvelig, det som er det faktiske forhold. Da jeg for kort tid siden var i Bergen og hadde anledning til å konferere også med de kommunale myndigheter, viste det seg at det eneste marinen hadde å ta sin tilflukt til, det var eventuelt annen etasje i Haukeland sykehus, i fullt ubekjentskap med at etter planen var Haukeland sykehus det første som skulle evakueres, på grunn av den utsatte beliggenhet det har. Jeg tror at slik som stillingen er nå, vil det være nødvendig å sette ganske stor fart i arbeidet for å skaffe forsvarlige sanitetsforhold og forsvarlige forhold i det hele, og jeg vil gjenta i det fulle storting hva jeg uttalte til den ærede forsvarsminister i det første møte i utenrikskomiteen hvor han deltok, at den franske forsvarsminister i de første 4 uker av verdenskrigen i 1914 avsatte 56 generaler. Var det ikke gjort, hadde Frankrike formodentlig tapt slaget ved Marne. Jeg håper at den norske regjering og dens folk ikke vil være engstelige for i denne tid å benytte seg av sin grunnlovsmessige adgang til å skape en mer effektiv ledelse av en hvilken som helst våpenart eller på en hvilken som helst militær kommandoplass eller på et hvilket som helst fartøy, hvis de finner at hensynet til landets tarv gjør dette nødvendig.

Sundby: Først litt om behandlingsmåten og den behandling som Stortinget er blitt gjort til gjenstand for. Jeg er enig med hr. Lykke og andre i at notene fra vestmaktene burde vært forelagt for Stortinget allerede lørdag, all den stund de forelå den gang. Men jeg mener behandlingsmåten i dag også med noen grunn kan kritiseres. Jeg er ikke enig med dem som har sagt at Stortinget burde vært sammenkalt allerede i formiddag. Regjeringen måtte få sin tid da til å drøfte sakene og drøfte dem med den utvidede utenrikskomite. Men med sikte også på fremtiden synes jeg nok at utenrikskomiteen, når så viktige ting foreligger, bør forsterkes med gruppeførerne og med det samlede presidentskap. Det vil da bli et mere riktig forum for den forberedende behandling før Stortinget får sakene.

Når det gjelder den protest som vi har godkjent i dag, er jeg jo enig i den, etterat den har undergått de forandringer som enkelte av oss ønsket ved behandlingen i utenrikskomiteen i dag. Men jeg synes nok at den burde vært forelagt for Stortinget i hemmelig møte i ettermiddag, før vi gikk til behandlingen i det åpne møte. Som det nå ble gjort, var det jo en sandpåstrøing av Stortinget, uten at

Stortinget hadde noen adgang til å ta standpunkt til saken. Jeg synes det er uformelt og uriktig, og at man setter Stortinget altfor meget utenfor ved en slik behandlingsmåte. Et kort hemmelig møte hvor Stortinget hadde blitt bekjent med hvordan saken lå an, og bekjent med protestnoten, kunne gitt Stortingets medlemmer anledning til å ta standpunkt slik at det kunne sies at behandlingen i det åpne møte var en virkelig behandling, en virkelig godkjennelse fra Stortingets side. Jeg sier dette av hensyn til fremtidige behandlinger av lignende saker.

Med hensyn til det aktuelle spørsmål, hva skal vi gjøre overfor det utlagte minefelt, er jeg selvfølgelig enig med utenriksministeren i at Regjeringen må få tid til å overveie spørsmålet og til å drøfte saken. Men vi er vel her til stede for å gi våre råd, og jeg vil da erklære meg enig med dem som har uttalt at vi ikke kan ganske rolig sitte med hendene i skjødet og se på denne nøytralitetskrenkelse. Jeg vil ikke gå så langt som å si at vi straks skal gå til handling, men jeg tror nok det vil være riktig om utenriksministeren nokså snart kan svare Tyskland på en henvendelse, som rimeligvis kommer til å skje i en nær fremtid, at vi har gitt ordre til våre minefeiere om å gå til feltet. Det vil jo ta noen tid innen de er der, og så vil man da ha anledning til å overveie imens. Under den overveielse vil det selvfølgelig også ha sin store betydning hva Tyskland imidlertid foretar seg, for vi forstår jo alle at Tyskland ikke akter å sitte med hendene i skjødet, og det de gjør, vil da også kunne komme til å bli avgjørende for den stilling vi må ta overfor det av England utlagte minefelt. Jeg er altså nærmest av den oppfatning at vi må innstille oss på å gå til aksjon for å verge vår nøytralitet. Det er vel sannsynlig at det kun blir et forsøk, men et forsøk er jo allikevel noe, og jeg tror vi må ha mye å henvise til som at vi har gjort et forsøk, hvis vi skal kunne ha håp om å unngå en krig med Tyskland.

Med hensyn til en aksjon gjennom Folkeforbundet er jeg kommet til det, etter å ha overveid dette siden møtet i utenrikskomiteen i formiddag, at det vil ha liten «zweck», at det vel kanskje også bare kan skade, fordi jo Folkeforbundet anses som representant for den ene part, og den ene part, nemlig vestmaktene, har jo også der all makt, så jeg tror ikke det kommer til å føre til noe resultat og heller ikke vil være til gagn for saken i sin alminnelighet. Derimot en fellesaksjon fra de nøytrale synes jeg det er grunn til å søke å reise snarest mulig. Jeg kan nok være enig med hr. Lykke i at vi akkurat på denne sak kanskje ikke vil være i stand til å reise noen

verdensopinion med De forente staters støtte, men det skulle dog være sannsynlig at vi vil ha våre naboland med oss, og at de i sin egen interesse vil støtte oss i en slik fellesaksjon, for Sverige vil jo med en gang også bli implisert her. Det vi alle venter vil skje, er jo at Tyskland vil søke å gjøre mottrekk ved å hindre skipsfarten fra våre nøytrale farvann, og da vil jo også den svenske eksport og tilførselene til Sverige bli hindret. Og vi har jo allerede fra Danmark sett hvor alvorlige de ser på situasjonen, idet de kan vente, at når England ikke respekterer Norges nøytralitet, vil det neste være at Tyskland ikke respekterer Danmarks og kan ville trekke Danmark inn i krigen under påskudd av dette. Jeg skulle derfor tro at Danmark og Sverige vil være likeså ivrige som vi for en felles aksjon, og at vi vil kunne få Holland og Belgia og forhåpentlig også De forente stater med, i hvert fall når vi ikke gjør aksjonen ensidig, men også tar sikte på en kraftig protest mot de krenkelser som skjer fra Tysklands side overfor den nøytrale skibsfart, også overfor skibsfart fra nøytral havn til nøytral havn. Med hensyn til den økonomiske forberetthet i den nuværende situasjon er jeg enig med hr. Sverdrup i, at jeg tror vi nå må innstille oss på en ganske annen husholdering med de forsyninger vi har i landet, og jeg er også enig i at vi først og fremst må ta sikte på forbruket av bensin, selv om vi har adskillig bensin i landet. I Sverige får de jo ikke lov til å kjøre med private biler i noen større utstrekning, og visstnok heller ikke i Danmark. Det er ikke naturlig at vi skal kunne kjøre så meget vi vil slik som situasjonen nå er blitt, og de samme hensyn kan komme til å gjelde andre ting. Jeg vil si at den stilling saken nå er kommet i vil også gi de sterkeste oppfordringer til, at vi gjør mer alvor av vår forberetthet, når det gjelder vårt lands egen produksjon av livsfornødenheter. Det blir jo tydeligere og tydeligere, at vi blir henvist til hvad vårt eget land kan skaffe til veie, og da er det sikkerlig ingen tid å spille, hvis vi skal kunne få utrettet noe i inneværende år til styrkelse av vår stilling i den henseende. Det er jo også ganske klart, at når England vover å behandle oss så nonchalant som det gjør, så er det, som et engelsk blad også uttalte, fordi de har den letteste adgang til å ta et strupetak på oss ved å nekte oss de forsyninger vi trenger. Der er jo vi ganske annerledes svak stilt enn f.eks. Sverige, og enhver styrkelse av vår egen produksjon av livsfornødenheter vil gjøre oss sterkere i våre bestrebelsler for å kunne holde oss nøytrale. Når det gjelder den økonomiske forberetthet vil jeg også nevne, hvad jeg var inne på i utenrikskomiteen i

dag, at vi jo nå må gå ut fra, at Tyskland vil gjøre mottrekk ved å hindre vår eksport og vår import gjennom vårt nøytrale farvann, og det tilsier, mener jeg, at man må legge planer for, hvordan vi da skal kunne klare oss økonomisk. Jeg vet ikke om slike planer er lagt. Er det ikke skjedd, så mener jeg man øyeblikkelig fra Regjeringens side må ta forholdsregler til å sette de beste menn vi har i landet til å planlegge, hvordan vi skal klare oss, når vår eksport og import mere eller mindre blir stengt ad de normale veier, hvordan vi kan komme fram med våre jernbaner, og hvordan vi i det hele tatt kan ordne oss. Det er jo mulig at det kan bli en konvoiering fra Englands side som strekker seg helt til Fredrikstad, til svenskekysten, men vi kan jo ikke stole på at det vil bli så lett for England som å konvoiere fra vår vestkyst. Jeg er helt enig med hr. Hambro i hvad han uttalte i utenrikskomiteen i dag og understreket, at vi ved alle våre bestrebelser må ta sikte på å holde oss utenfor krigen, utenfor partitagen i krigen både på vestmaktenes side og på Tysklands side, og jeg er også enig i at vi i siste instans må søke å hindre å komme i krig med England iallfall, men vi får da håpe det blir lenge til, at vi må ta standpunkt i så henseende, og at vi kan være i stand til å holde oss utenfor så lenge som mulig.

Presidenten: Med Stortingets samtykke vil presidenten gi forsvarsministeren høve til å gi en melding til Stortinget.

Statsråd Ljungberg: I forbindelse med de opplysninger jeg nylig gav om torpederinger her syd på skal jeg få referere følgende melding som er telegrafert til kommanderende general fra distriktskommandosjefen i Kristiansand kl. 17,35.

«General Liljedahl ringte kl. 17,15 fra Kristiansand og sa, at etter en melding fra politimesteren i Lillesand var det kommet inn ca. 100 mann fra det tyske skib som blev torpedert utenfor Lillesand i formiddag (Rio de Janeiro). De var i grå uniformer og hadde håndbøker med regimentsnummer. Tyskerne meddelte at det også hadde vært hester og kanoner ombord i skibet, og det var blitt sagt dem, at de nå var på vei til Bergen for etter anmodning fra den norske regjering å hjelpe nordmennene. En del folk kommer også inn til Kristiansand. 3dje divisjon sender en militær kommando til Lillesand for å ta seg av tyskerne og foreløpig internere dem.»

Moseid: Nå står Stortinget igjen overfor en beklagelig situasjon, hvor Stortinget er den siste instans som får autentiske opplysninger om de meldinger som er løpt inn til utenriksledelsen i vårt land. Den ærede utenriksminister og andre har sagt, at det er nødvendig

å bruke adskillig tid for å sette seg inn i de spørsmål som det her gjelder. Det er jeg for min del i almindelighet enig i, men det gis situasjoner hvor det eneste håp om et heldig utfall ligger i at det handles lynsnart, og en slik situasjon forelå fred ag kveld. Det eneste håp om å avverge den nøytralitetskrenkelse som da tydelig var varslet lå i, at protesten nådde fram før krenkelsen var skjedd, og det kunne vært gjort. Jeg går ut fra at Utenriksdepartementet kunne ha maktet å legge fram de noter som var kommet fra England i brukbar oversettelse for en riktig forståelse av deres innhold, og allerede straks burde da Regjeringen søkt Stortinget og sørget for, natt eller dag, at der var utgått protest mot en slik krenkelse som der var varslet. Det å protestere etter at handlingen er skjedd er vel en selv sagt nødvendig ting, men det er vel også nok så håpløst å vente, at det ville ha de forønskede virkninger. Og her fikk vi også oppleve en ganske eiendommelig form for behandling, idet Stortingets president på Stortingets vegne gav enstemmig tilslutning til en protest som Stortingets medlemmer overhodet ikke hadde hatt anledning til å ytre noensomhelst mening om. Ville det ikke her ha vært naturlig og riktig, at Regjeringen hadde henvendt seg direkte til Stortinget og ikke forkludret denne sak ved å ta en komitebehandling på forhånd, før Stortinget fikk meddelelse om hvad her virkelig forelå? Jeg mener det, og jeg mener også at for fremtiden bør det være mulig å oppnå et mere intimt samarbeid mellom regjering og Storting i de spørsmål som er av så vital betydning for vårt land. Jeg har inntrykk av, at der er en systematisk bestrebelser på å holde Stortinget utenfor i lengste laget, og det er farlig. Jeg hørte den ærede forsvarsminister sa, at det var truffet forholdsregler for å legge ut miner i Oslofjorden — jeg går også ut fra andre steder i vårt land. For mitt vedkommende vil jeg si at jeg ville ha sett det som en betryggelse, om alle miner var lagt ut nå, og i ethvertfall ville jeg anse det som noe som skulle være en selvfølge, at man øyeblikkelig så snart dertil er anledning, går i gang, for alt hvad vi vet kan vi være blandet opp i krigen før vi forlater denne sal, så alvorlig er situasjonen i øyeblikket, det må vi alle kunne forstå. Jeg er selvsagt enig i, at når en av de krigførende har krenket vår nøytralitet og lagt miner ut i vårt nøytrale farvann, så er det vår plikt og vår rett å gjøre hvad vi kan for å få dem fjernet, og det må vi selvsagt gjøre. Det er i ethvert fall det eneste som muligens kan beskytte oss imot at den annen part tar tilsvarende eller andre verre skritt overfor vår nøytralitet.

Jakob Vik: Vårt land er nå kommet opp i en svært vanskelig stilling, og det er sikkert uhyre bekymringsfulle timer for Regjeringen så vel som for Stortinget og det hele folk. Jeg for min del mener at det mest konkrete her og det som er det aktuelle, det er å komme til klarhet over, om man skal gå til å ta minene vekk igjen, etter at England formodentlig svarer avvisende på den note som er sendt. Jeg har ikke noen tro på, at England svarer ja på den oppfordring. Jeg tror Regjeringen får handle etter det den har sagt sist, at den forbeholder seg handlefrihet i hvilken-somhelst retning. Uansett hvor vår sympati er plassert hos de krigførende, så må vi av hensyn til oss selv og vergingen av vår nøytralitet ikke uten videre tåle, at en av de krigførende makter uten videre legger miner i vårt farvann og stenger det, ikke bare for de krigførende, men også for vår ordinære kysttrafikk. Det er et slikt overgrep overfor folkeretten, at de som har lagt miner ned heller ikke for alvor kan vente, at vi kan tåle dette etter alt hvad vi har sagt om, at vi vil holde oss nøytrale, og hvis ikke Norge straks tar åtgjerder her, så kan en føle seg temmelig trygg på, at den annen part tar represalier, og de kan ikke være langt borte. La oss da gjøre hvad vi kan for at mistroen og motviljen mot mineleggingen blir plasert der den bør være og ikke i mot vårt folk og land. Det kan alene gjøres ved at vi utfører dette vanskelige arbeide. Lykkes det, er det bra, lykkes det ikke etter de største anstrengelser, så er ikke ansvaret vårt. Ingen av de krigførende kan vente, at vårt vesle land kan verge seg mot slikt stygt overfall. Jeg vil altså, selv om utenriksministeren sa, at en skulle vente med drøftingene til vi hadde hørt mer om saken.* Allikevel vil jeg ha sagt fra om dette at jeg mener at som situasjonen nå ligger an iallfall, er det rett å innstille seg på det. Det kan komme andre ting til senere, og da kan det være tidsnok å snakke om dem. Når det gjelder kystfestningene, vil jeg, liksom hr. Sverdrup si fra om at nå må de settes opp i den fulle kampberedskap som vårt land kan greie; for her gjelder det kanskje liv eller død for landets selvstendighet. Det var et annet spørsmål jeg hadde tenkt å nevne, men jeg synes at det i grunnen ligger så utenfor at jeg lar det hvile nå. Men jeg hadde tenkt å spørre: Hvis alle uheldige makter var imot oss, slik at vi kom på den gale side, hvorledes ville det da gå med vår handelsflåte? Var det ikke grunn for Regjeringen til også å ha det spørsmål på det rene for seg selv i ethvert fall, hvor den ville sende vår handelsflåte hen?

* Hit offentliggjort i Dokument nr. 5, 1945.

Statsminister Nygaardsvold: Hr. Moseid sa at i en slik situasjon som den vi nå står midt oppe i, bør det handles «lynnsnart». Jeg kan være enig med hr. Moseid i at i enkelte situasjoner bør det handles lynsnart; men jeg vil også få lov til å understreke at det kan være situasjoner som er så alvorlige at man må ta seg den nødvendige tid til å overveie veien videre framover. Når man snakker om at det her skulle ha vært handlet lynsnart i denne forbindelse, vil jeg få lov å nevne at Regjeringen tok saken opp med utenrikskomiteen. Og her vil jeg like overfor hr. Moseid få si at jeg ikke kan erkjenne at Regjeringen har forkludret denne sak ved å gå til utenrikskomiteen, det organ som Stortinget har opprettet for å motta slike meddelelser. At vi gikk dit før vi la saken fram for Stortinget, er ingen forkludring av denne sak. Men vi gikk altså dit og der satt Regjeringen i 2 timer. Så har vi nå sittet her i 3 timer, det er 5 timer, og de andre timene har vi brukt til å forhandle innen Regjeringen og til å få oss en liten matbit. Det er det eneste vi har forkludret tiden med. Jeg protesterer også mot hr. Moseids uttalelse om at Regjeringen systematisk forsøker å holde Stortinget utenfor. Protesten mot noten av 5 april skulle ha vært sendt øyeblikkelig, mente hr. Moseid. Vi må jo her være oppmerksomme på det som det er gitt opplysning om, at den meddelelsen som vi fikk den 5 april, var sendt likelydende til Sverige. Vi satte oss øyeblikkelig i forbindelse med Sverige, og vi var enige med Sverige om at vi leste meddelelsen slik at det ikke krevdes noe øyeblikkelig svar, og det var ingen øyeblikkelig trusel — det ble også uttalt av den engelske og kanskje også av den franske minister i Stockholm — men at vi skulle utveksle konsept til svarnotene, slik at Sverige og Norge skulle svare noenlunde ensartet. Sverige har ennå ikke svart, vi har ennå ikke fått deres konsept, og vi har vel heller ikke sendt vårt svar ennå. Lørdag ble det konferert med Stortingets president, og til ham ble det gitt en kort — javel, et ufullstendig — referat av det som noten inneholdt, og det ble med ham avtalt at vi skulle ta denne sak fram for Stortinget tirsdag — imorgen. Når vi satte det ut og ble enige om å vente til tirsdag, var det fordi vi da skulle være klar over hvordan Sverige ville svare og hvordan vi ville svare, så vi la fram et helt korrekt utkast til protest like overfor vestmaktene. Jeg kan ikke innrømme at Regjeringen på noen annen måte har forkludret saken, eller at det er Regjeringens skyld at vestmaktene har gått opp i Vestfjorden og gått ut på Hustadviken og langt ut minfeltet. Å nei, vestmaktene hadde vel gjort det allikevel, selv om Stortinget hadde be-

gynt å debattere dette spørsmål kl. 9 i dag tidlig og holdt på til nå. Jeg er redd for at de ikke hadde hatt større frykt for Stortinget enn for noe annet. Hr. Hambro uttalte at han var smertelig berørt av det utenriksministeren uttalte om vestmaktens moral. Det er klart at det kan være delte meninger om hvilke uttrykk man skal bruke. Den ene kan finne at det ene uttrykk dekker ens mening og dekker det som burde sies, en annen kan finne at noe annet burde være sagt. Jeg vil få lov å si her for lukkede dører at når en leser vestmaktens argumentasjon for sin handlemåte, en argumentasjon som så å si drypper av hykleri, kan man bli fristet til å bruke sterke uttrykk. Men jeg er selvfølgelig klar over at stillingen er så alvorlig og at overmakten mot oss er så overveldende at vi må velge våre uttrykk med den største varsomhet, og det er det også vi har forsøkt å gjøre. Utenriksministeren la derfor fram i utenrikskomiteen i dag et utkast til uttalelse. Det var sanneligvis ikke lang tid for utenriksministeren og ennå mindre for Regjeringen å sette seg inn i den lange harangen som vestmaktene serverte i anledning av sitt overgrep, og det var ikke lang tid til å skrive en sådan protest som skulle ta alle mulige hensyn. Men vi gjorde det allikevel. Det ble igjen drøftet i regjeringskonferanse, og på grunnlag av de to drøftelser er det så at det øyeblikkelig ble utsendt en sådan protest. Det er også sagt her at det kan ikke trenge lange overveielser. Men etter det som er skjedd, og etter det jeg har sagt før, er vel Stortinget også klar over at Regjeringen ikke har hatt lang tid til sine overveielser. Hele dagen har, som jeg sa før, vært sterkt opptatt, og det som er igjen av dagen vil antagelig bli likeså sterkt opptatt, og enda utpå neste dagen. Vi plikter å feie rene disse minefeltene, er det sagt. Og hr. Hambro mente at vi ikke ville møte noen videre motstand, såvidt jeg forsto hans uttrykk. Ja, jeg vet ikke hva han bygger denne oppfatning på. I utenrikskomiteen fikk vi den opplysning at i Vestfjorden lå det i formiddag en samlet britisk flåtestyrke på 10 jagere. Og de er ikke så ganske små de jagerne som de engelske myndigheter sender når det gjelder ting som det riktig røyner på. Jeg er i sterk tvil om disse jagerne ville ha sett på, ville ha «lagt hendene i skjødet», som det er sagt her, mens vi forsøkte å feie vekk de minene som de la igjen. Jeg har stor tvil om de ville forholdt seg passive. Hele Regjeringen er klar over at stillingen i dag er så alvorlig som den overhodet kan bli. Jeg kan bare si den ting at Regjeringen vil overveie situasjonen. Det som Regjeringen finner bør gjøres uopphørlig, det vil bli gjort. Og det som vi må samrå oss med

Stortinget om, det vil bli lagt fram så snart som det overhodet er mulig. Like overfor hr. Steffensen vil jeg si at det er ganske selvsagt at Regjeringen har sin oppmerksomhet henvendt på den normale trafikken for våre kyst- og lokalbåter og at vi vil forsøke også der å gjøre hva som gjøres kan.

Jeg skal ikke gå inn på de enkelte ting som er sagt her. Jeg vil bare legge til at jeg tror det viktigste vil være at Regjeringen nu får anledning til å fortsette både sine overlegninger og det nødvendige arbeid som må gjøres.

Presidenten: Den reglementssette tida er snart ute, men presidenten går ut frå at han har løyve frå Stortinget til å halda fram med møtet inntil desse drøftingane er slut.

Stray: Jeg er fullt klar over at det er meget vanskelig å ta standpunkt til de spørsmål som reiser seg i forbindelse med det som er skjedd i det siste døgn. Når jeg allikevel har villet fremkomme med noen bemerkninger, er det av den grunn at det kan bli meget viktig for oss, og få store konsekvenser for oss, hvilke standpunkter Regjeringen kommer til å ta i de nærmeste dager, og da vil jeg få lov til å gi min tilslutning til det som er uttalt av hr. Mowinckel og hr. Hambro om at vi må søke å unngå å komme i krig med vestmaktene. Vi er avhengig av vestmaktene når det gjelder våre tilførsler, vi er avhengig av vestmaktene når det gjelder vår handelsflåte og derigjennom tilgangen av den nødvendige valuta, og man kan heller ikke se bort fra at selv om vestmaktene har krenket vår nøytralitet, er det allikevel en stor forskjell på den fremgangsmåte de 2 parter har gjort bruk av. Den hensynsløshet som tyskerne har lagt for dagen når det gjelder torpedering av norske fartøyer og drap av våre sjøfolk selv på de båter som har gått i lovlig fart, er etter min oppfatning krenkelse av langt alvorlige karakter enn de såkalte «tekniske nøytralitetskrenkelser» som har forekommet fra vestmaktens side. Disse har da, i hvert fall ikke hittil krenket eller truet vitale norske interesser eller ført til drap av norske borgere. I denne henseende har riktignok den siste mineutlegning i norsk farvann sett mer faretruende ut. Men jeg forstår vestmaktens noter slik at det ikke er hensikten å hindre den norske skipsfart eller stanse vår lokalfart. Jeg skal ikke befatte meg med å gi Regjeringen noen gode råd om hva den bør foreta seg i den foreliggende situasjon. Regjeringen har ansvaret med å treffe de avgjørelser den finner riktige. Jeg ser godt alle de vanskeligheter Regjeringen står i, og jeg skjønner godt at statsministeren besværer seg over at Regjeringen blir

kritisert fordi den ikke til enhver tid raskt nok kan forelegge Stortinget mange av de spørsmål som reiser seg, — jeg skjønner også vanskelighetene med det. Stillingen er så vanskelig at den vel bare kan karakteriseres med de historiske ord som har lydt før i denne sak: «Situasjonen er kritisk og kan bli farlig». Vi har flere ganger hatt anledning til å høre den ærede utenriksminister skifte sol og vind mellom de krigførende makter, og jeg er klar over at han alltid har søkt å gjøre dette på en samvittighetsfull måte og ut fra ønsket om å føre en absolutt utvilsom nøytralitetspolitikk. Allikevel hører jeg det er dem som mener å kunne utlede av den ærede utenriksministers taler og av Regjeringens erklæringer at den norske utenrikspolitikk ikke alltid yder vestmaktene full rettferdighet.

Moseid: [Begynnelsen av innlegget finnes ikke] . . . en systematisk forbigåelse av Stortinget, så gleder det meg å høre at det fra statsministerens side ikke har vært hensikten. Men dessverre må jeg minne om at det gang på gang er blitt påvist her i Stortinget ved viktige sakers behandling, at Stortinget er holdt utenfor. det lar seg ikke nekte, og jeg synes nok også at den noe hånlige tone hvorpå statsministeren omtalte Stortinget, ikke varslet så godt.

Hambro: Jeg vil gjerne få nevne at der var tillyst 2 møter imorgen formiddag. Jeg håper man vil unnskylde at jeg nevner det på denne måte. Det ene var et møte mellom representanter for Regjeringen og presidentskapet og visse representanter for gruppene, som var tillyst i Lagtingssalen kl. 12, likesom der var tillyst møte i utenrikskomiteen. Jeg går ut fra, etter det som er hendt, og etter den ganske brede debatt som har vært ført her i eftermiddag, at begge disse møter er overflødige imorgen, og at de avlyses herved. En annen sak er det hvis der skulde innløpe meldinger som gjør at utenriksministeren eller Regjeringen ønsker en konferanse med utenrikskomiteen. Jeg går ut fra at der blir gitt varsel om det. Jeg er klar over at det i mange tilfeller kan være generende, og tilsynelatende tidsspille, å ha drøftelser med utenrikskomiteen og med Stortinget, men det er nu engang demokratiets fremgangslinje, og hvis man leser telegrammer fra de krigførende land, England og Frankrike, vil man se hvor overordentlig mange konferanser der er både i Parlamentet og i Deputerkammeret, i Senatet og i utenrikskomiteen der. Den tid som her avsees til det, den er ikke noget så overveldende at det i almindelighet skulde være nogen stor belastning, og det er helt nødven-

dig at tid avsees til det ved en rekke anledninger hvor viktige avgjørelser skal treffes. Det blev uttalt av den ærede statsminister at jeg hadde fått et referat av innholdet av noten som blev avgitt fredag aften. Det er et absolutt uadekvat inntrykk. Utenriksministeren ringte til mig lørdag eftermiddag og nevnte at det var kommet en note, nevnte at man hadde drøftet den med den svenske utenriksminister hvorledes man skulde forholde sig. Jeg hadde inntrykk av at utenriksministeren ikke tillat noten noen stor aktualitet. Han nevnte noen almindelige ord om den ganske kort, og efter hans mening var det tilstrekkelig å behandle den tirsdag. Dertil kunde jeg intet annet si enn at jeg ikke hadde noe ønskemål som står i motstrid med utenriksministerens i så henseende.

I de telegrammer som nu er kommet i de siste aviser som er sendt ut, nevnes det at britiske fartøyer allerede har stanset fiskefartøyer som kom med ferskfisk fra Lofoten til Trondheim, og har sendt dem tilbake til Svolve, og hvad der illustrerer efter mitt skjønn realiteten av hvad jeg nylig nevnte, er dette telegram fra London gjennom Reuter.

«På vel underrettet hold i London ble selve utleggingen av minene karakterisert som en overordentlig dyktig operasjon.»

«På spørsmål om hva det vil skje hvis Norge fjerner de alliertes miner, ble det svart at minene kan legges ut igjen.»

Det er altså en mulighet som England har regnet med som et nærliggende alternativ at vi skulde fjerne dem.

«Hvis tyskerne våger å prøve et slikt skritt, ser den britiske marine gjerne at en får høve til å møte dem.»

Jeg tror vi kan være enig om at det for Norge er å foretrekke at vi selv rensker op i våre farvann frem for å utsette oss for den risiko at tyskerne gjør det. Jeg er klar over at etter den protest som er kunngjort, med henstilling til England om selv å fjerne minene, er det rimelig å vente, men ikke vente meget lenge forinnen vi selv gjør skritt til å fjerne dem. Jeg har ingen illusjoner om det engelske svar, så jeg går ut fra at vi nok må dirigere våre minefeiere dit opp.

Statsråd Ljungberg: Hr. Lykke spurte hvilke direktiver som var gitt for regulering av kysttrafikken. Kommanderende admiral og jeg hadde en konferanse like etter møtet i formiddag. Da ble vi enige om at admiralstaben skulde sette seg i forbindelse med fyrvesenet for snarest mulig å treffe de fornødne forføyninger for de fyrlykter som ligger i nærheten av minefeltene, for eventuelle forandringer

som var nødvendige der. Så spurte kommanderende admiral om trafikken heretter skulle dirigeres utenom minefeltene. Han bad om Regjeringens avgjørelse der. Om denne avgjørelse plus en del andre som er like viktige og like nødvendige, hadde jeg håpet å få en regjeringskonferanse kl. 18 i dag, idet vi, da vi gikk herfra i middagen, ikke hørte noe om at dette møte for lukkede dører skulle være i dag. Dette spørsmål om hvorvidt trafikken skal dirigeres utenom minefeltene, har jeg altså ikke fått brakt fram enda. Det medfører konvoiering og forskjellig slags foranstaltninger som må treffes fra marinens side. Når skipene nå er stanset i Bodø eller andre steder, er det, skulle jeg tro, gjort av rederne. Det er ikke gått ut noen ordre fra kommanderende admiral eller fra departementet angående trafikken.

Endelig var det en liten ting til slutt. I anledning av en bemerkning hr. T. Sverdrup kom med om de nye minesveipere, skal jeg få lov til å opplyse at begge de to nye er helt aksjonsklare nå.

Presidenten: Dei talarane som heretter får ordet, får ei taletid av opptil 2 minuttar.

Statsråd Koht: Eg skal berre få lov til å gje den vesle opplysninga, at når eg med stortingspresidenten avtala at denne noten frå Frankrike og Storbritannia av 5 april skulle bli drøft i utanriksnemnda tysdag, var det for di at eg da hadde fått ein samtale med den svenske utanriksminister og visste at vi ikkje kunne få det svenske konseptet til svaret hit før tysdag morgon.

Hundseid: Jeg har forlangt ordet for å støtte dem som har uttalt at man iallfall bør forsøke å fjerne de utlagte miner. Jeg er klar over denne noten til England, og jeg mener at vi må vente en tid på svaret. Jeg har liten tro på at vi får noe svar, men hvis vi ikke det gjør, eller hvis vi får avslag, mener jeg at vi iallfall må markere at vi vil fjerne minene.

Lykke: Jeg takker for forsvarsministerens svar på mitt spørsmål om hvorledes trafikken skal dirigeres. Men han må tilgi meg at jeg kommer med en liten bemerkning, når han sa at kommanderende admiral har spurt Regjeringen om trafikken skal dirigeres utenfor minene. Jeg vil spørre: Skal Regjeringen bestemme det? Når minene ligger fra kysten og ut, og en ikke kan komme innenfor minene, så er vel trafikken nødt til å gå utenfor minene, hvis en ikke tar minene opp. Det er de to alternativer.

Protokollen vart så opplesen utan å gje høve til nokon merknad.

Møtet slutt kl. 20,25.

Møte for lukkede dører*)
tirsdag den 9 april 1940 kl. 12,30
i Festiviteten på Hamar.

Presidenten: I henhold til Grunnlovens § 68, som uttaler at Stortinget sammentrer i almindelighet den første søgnedag efter 10 januar hvert år i rikets hovedstad, med mindre Kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, såsom fiendtlig innfall, dertil bestemmer en annen kjøpstad i riket, har Kongen bestemt at Stortinget idag skal møte på Hamar, og jeg erklærer Stortinget for lovlig satt.

Der foretas navneoprop.

— — —

Presidenten: Der er 45 representanter borte ved dette navneoprop, men en hel rekke av dem har anmeldt at de kommer pr. bil eller forsøker å komme med tog.

Alle Stortingets representanter kjenner de forhold som har bevirket at Regjeringen i statsråd og under konferanse med Stortingets president har bestemt å innkalle dette møte på Hamar. Det er sikkert et håb hos oss alle at Stortingets utlendighet må bli så kort som mulig, og at enhver byrde som legges på Stortingets skuldre, må vi vise oss skikket til å bære, slik at de avgjørelser som blir truffet av Kongen og hans råd og av Stortinget i denne tid, må bli til fedrelandets gavn og til trygghet av vårt lands suverenitet og uavhengighet i fremtiden.

Utenriksministeren vil gi en redegjørelse for de aktuelle forhold som Stortingets medlemmer alene kjenner hittil på annen hånd eller muligens slett ikke.

Statsråd Koht: Det er sørgelige meldinger som jeg her har å legge fram for Stortinget. I går kveld da Stortinget sluttet forhandlingene sine, møttes Regjeringen til nytt møte og drøftet de militære tiltak som vi mente måtte til av omsyn til den faren som kunne true etter den krisen vi hadde med tilhøve til Vestmaktene. Og dette regjeringsmøtet gikk da fra hinannen kl. mellom 9 og 1/210 i går kveld, og hadde da ingen tanke om det som kom til å hende snart etter.

*) Møtet ble satt som et åpent møte, men trolig allerede i løpet av møte, og ihvertfall i løpet av ettermiddagen, gikk man over til å betrakte det som lukket.